

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΟΠΙΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΣΕΙΡΑ
Α50

ΣΥΜΒΑΣΙΑΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

**Η ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ
ΤΟΥ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ**

ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΟΟΣΑ
2-5 ΜΑΪΟΥ 1988
ΑΘΗΝΑ - ΠΡΕΒΕΖΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΟΠΙΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΣΕΙΡΑ
Α50

ΣΥΜΒΑΣΙΑΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

**Η ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ
ΤΟΥ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ**

ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΟΟΣΑ
2-5 ΜΑΤΟΥ 1988
ΑΘΗΝΑ - ΠΡΕΒΕΖΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελίδα
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
1. ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ.....	9
2. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ.....	19
3. ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ: ΕΝΑ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΚΟ ΠΕΙΡΑΜΑ.....	22
4. ΕΤΑΙΡΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ.....	28
5. ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΣ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	35
6. ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΦΥΣΙΚΩΝ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΣΤΟΝ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟ.....	38
7. ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΣ: ΑΛΙΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΙΧΘΥΟΚΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΝΕΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ.....	47
8. ΣΧΕΔΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ.....	55

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΣΤΟΧΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΗΣ ΣΥΣΚΕΨΗΣ ΟΟΣΑ/ΕΛΛΑΔΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

Β. Σωτηριάδου

Οικονομικό γραφείο πρωθυπουργού

Η διαδικασία διαμόρφωσης και εφαρμογής πολιτικής για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου αποτελεί αντικείμενο εργασιών στον ΟΟΣΑ τα 4 τελευταία χρόνια. Στην εξέλιξη των εργασιών στο διεθνές αυτό οργανισμό αποσαφηνίστηκαν ορισμένοι βασικοί καινοτομικοί άξονες πολιτικής που εκφράζουν ταυτόχρονα και νέους προσανατολισμούς σε εθνικό επίπεδο:

Επιδιώκεται καταρχήν η πολύπλευρη ανάπτυξη της οικονομικής βάσης της περιφέρειας πέρα από τα στενά παραδοσιακά γεωργικά πλαίσια. Νέες οικονομικές δραστηριότητες προωθούνται, εκμεταλλευόμενες τα συγκριτικά πλεονεκτήματα κάθε περιοχής, έτσι ώστε ο «αγροτικός χώρος» να έχει μια πολυδιάστατη ανάπτυξη, οικονομική και κοινωνική.

Η νέα πολιτική που διαμορφώνεται αφορά γεωγραφικά καθορισμένες περιοχές έτσι ώστε να επιτραπεί ένας οριζόντιος συντονισμός και αλληλοϋποστήριξη των τομεακών πολιτικών. Φεύγουμε σιγά - σιγά από την έννοια της τομεακής περιφερειακής πολιτικής στον εθνικό χώρο και προσανατολιζόμαστε προς μια «ολοκληρωμένη τοπική» πολιτική ανάπτυξης, που θα συνδέει τις επιμέρους πολιτικές τόσο στο στάδιο της διαμόρφωσης όσο και στο στάδιο της εφαρμογής τους σε ένα ενιαίο πλέγμα.

Βασικό στοιχείο στη νέα αντιμετώπιση είναι ο κατακόρυφος συντονισμός όλων των επιπέδων διοίκησης (κεντρικό, περιφερειακό, νομαρχιακό, τοπικό), καθώς και η συνεργασία ανάμεσα στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων όλων των ενδιάμεσων μικτών μορφών (όπως π.χ. ο κοινωνικός).

Η ομάδα του ΟΟΣΑ για τη Διαχείριση του Αγροτικού Χώρου εξετάζει σ' αυτή τη φάση τις διάφορες μορφές θεσμικών συνεργασιών ανάμεσα στα διάφορα επίπεδα διοίκησης, καθώς και ανάμεσα στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, για την επίτευξη της ολοκληρωμένης τοπικής ανάπτυξης.

Για την Ελλάδα τα θέματα αυτά παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον δεδομένου ότι οι νέοι βασικοί άξονες πολιτικής έχουν ήδη διερευνηθεί και υιοθετηθεί σε μεγάλο βαθμό. Η πολιτική προγραμματικών συμβάσεων έχει ήδη εγκαινιαστεί, με έργο-πilotο την Προγραμματική Σύμβαση του Αμβρακικού (ΠΣΑ). Άλλες χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ έχουν μελετήσει και εφαρμόσει ανάλογη πολιτική, αν και βέβαια υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάλογα με τους πολιτικούς στόχους, τους διαθέσιμους πόρους και τα θεσμικά σχήματα που χρησιμοποιούνται.

Η παρουσίαση και ανάλυση συγκεκριμένων περιπτώσεων θεσμικών συνεργασιών για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου θεωρήθηκε μια πολύ σωστή μέθοδος για την ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών. Αυτή η διαδικασία θα βοηθήσει ουσιαστικά τόσο τις εργασίες του ΟΟΣΑ όσο και κάθε χώρας-μέλους στη βελτίωση της πολιτικής για μια καλύτερη χρήση των δημοσίων πόρων και για ενεργοποίηση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας σε τοπικό επίπεδο.

Η Ελλάδα πρότεινε στην ομάδα του ΟΟΣΑ να παρουσιάσει τη δική της πολιτική με μια ιδιαίτερη εστίαση στην Π.Σ.Α., ώστε να συμβάλει στις εργασίες της ομάδας και παράλληλα να επωφεληθεί από την εμπειρία των άλλων χωρών-μελών. Η αναπτυξιακή διαδικασία είναι συνεχής και επομένως οι παρεμβάσεις για την προώθησή της μπορούν αλλά και επιβάλλεται να εξελίσσονται και να βελτιώνονται. Μέσα σ' αυτό το πνεύμα η διαρκής ανταλλαγή εμπειριών σε διεθνές επίπεδο μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο.

1. Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ

Μορφολογικά – Κοινωνικά – Ιστορικά χαρακτηριστικά

Κώστας Αρβανίτης
Χημ. Μηχανικός ΕΜΠ

I. ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ – ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Η περιοχή του Αμβρακικού, όπως αυτή οριοθετήθηκε σύμφωνα με την Προγραμματική Σύμβαση, βρίσκεται στη Δυτική Ελλάδα και περιλαμβάνει τμήματα των νομών Άρτας, Πρέβεζας και Αιτωλοακαρνανίας. Οι τρεις αυτοί νομοί περιβάλλουν τον Αμβρακικό κόλπο, που βρίσκεται νότια της Ηπείρου.

Διοικητικά η περιοχή, εκτός από τους τρεις νομούς ανήκει σε δύο διαφορετικές Περιφέρειες, της Ηπείρου και της Δυτικής Ελλάδας. Μια πιο γενική οριοθέτηση της περιοχής θα μπορούσε να περιλαμβάνει το σύνολο των τριών νομών, που περιβάλλουν τον Αμβρακικό.

Η έκταση της χερσαίας περιοχής, όπως αυτή οριοθετήθηκε από την Προγραμματική Σύμβαση, είναι περίπου 1780 τετρ. χλμ.

II. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

1. Θαλάσσιος χώρος του Κόλπου

Ο Αμβρακικός Κόλπος αποτελεί μία σχεδόν κλειστή θαλάσσια λεκάνη με έκταση 350 τετρ. χλμ. και βάθος που κυμαίνεται από 18-60 μέτρα.

Η επικοινωνία με το Ιόνιο γίνεται μέσω του στομίου της Πρέβεζας και λόγω του στενού του ανοίγματος η ανανέωση των νερών είναι εξαιρετικά αργή. Το στόμιο - διάυλος έχει ελάχιστο άνοιγμα 600 μ. και μέγιστο βάθος 10 μ.

Στη βόρεια πλευρά του κόλπου, οι εκβολές των ποταμών Λούρου και

Άραχθου (και σε μικρότερη έκταση του Βωβού), δημιουργούν μια ποικιλομορφία σχηματισμών με μικρά βάθη, ενώ αντίθετα η νότια πλευρά έχει επικλινείς βραχώδεις ακτές με μεγαλύτερα βάθη.

Στο Ν.Α. άκρο του Κόλπου, υπάρχει μια στενή κλειστή θαλάσσια λουρίδα, ο όρμος της Αμφιλοχίας. Λόγω του σχήματός του αλλά και της μεγάλης απόστασης από το στόμιο, ο όρμος αυτός είναι περισσότερο ευαίσθητος σε ψηλά φορτία θρεπτικών ή άλλων ρύπων από την αστική ζώνη της Αμφιλοχίας.

Όσον αφορά το τροφικό υπόβαθρο του κόλπου η μελέτη του πλαγκτού της περιοχής δείχνει ότι η λεκάνη του Αμβρακικού είναι ποσοτικά πλουσιότερη αλλά ποιοτικά φτωχότερη από άλλες αντίστοιχες περιοχές της Ελλάδας.

Η αλατότητα του κόλπου είναι σχετικά χαμηλότερη από αυτήν του Ιονίου και παρουσιάζει στρωμάτωση ως προς το βάθος. Κυμαίνεται από 30-36%.

Στις περιοχές των εκβολών των ποταμών η αλατότητα, όπως είναι φυσικό, είναι αρκετά χαμηλότερη (μέχρι και 13%) και στις περιοχές αυτές οι υψηλές συγκεντρώσεις θρεπτικών αλάτων δημιουργούν ανάπτυξη μεγάλων πληθυσμών.

2. Λιμνοθάλασσες – Υγροβιότοποι

Στη βόρεια κυρίως πλευρά του Αμβρακικού, η προσχωσιγενής δράση των δυο μεγάλων ποταμών Λούρου και Άραχθου έχει δημιουργήσει εκτεταμένες αβαθείς ακτές, πλήθος λιμνοθαλασσών, βάλτους με αλόφιλη βλάστηση, βάλτους με καλαμιώνες, λασποτόπια και γενικά μια ποικιλία διαμορφώσεων με διαρκή εναλλαγή χερσαίων και υδάτινων εκτάσεων. Αυτή η ποικιλία των διαμορφώσεων έχει δημιουργήσει ένα πλήθος υδρόβιας αλόφιλης ή χερσαίας βλάστησης, όπου βρίσκει καταφύγιο και τρέφεται ένας μεγάλος αριθμός πτηνών, πολλά από τα οποία ανήκουν σε σπάνια είδη. Ειδικότερα αξίζει να αναφερθεί ότι στη λιμνοθάλασσα Τσουκαλιό, υπάρχει μια από τις τελευταίες στην Ευρώπη, αμιγής αποικία αργυροπελεκάνων.

Οι μεγαλύτερες λιμνοθάλασσες βρίσκονται ανάμεσα στους δύο ποταμούς Λούρο και Άραχθο και είναι το Τσουκαλιό, η Ροδιά και η Λογαρού. Το Τσουκαλιό με τη Ροδιά έχουν έκταση 32.000 στρεμ. και η Λογαρού 28.000 στρεμ. Από αυτές μόνο η Ροδιά έχει βάθος από 1,5-2 μέτρα.

Αρκετές μικρότερες λιμνοθάλασσες υπάρχουν και στους τρεις νομούς. Στο Ν. Άρτας ο Άγριλος, η Κόφτρα και η Παλιομπούκα. Στο Ν. Πρέβεζας το Τσοπέλι, το Μάζωμα, η Πωγωνίτσα και το Βαθύ και στο Ν. Αιτωλοακαρνανίας το Κατάφουρκο και η λιμνοθάλασσα της Βόνιτσας. Επίσης,

στην Αιτωλοακαρνανία υπάρχουν δύο λίμνες, η Σαλτίνη και η Βουλκαριά, με πιο σημαντική τη δεύτερη, η οποία έχει ελαφρώς υφάλμυρα νερά, επειδή σε παλαιότερη εποχή επικοινωνούσε με το Ιόνιο (ήταν λιμνοθάλασσα).

Οι λιμνοθάλασσες αποτελούν φυσικά ιχθυοτροφεία και εκμισθώνονται από το δημόσιο σε αλιευτικούς συνεταιρισμούς, οι οποίοι και τις εκμεταλλεύονται. Οι στρεμματικές τους αποδόσεις κυμαίνονται από 3-15 κιλά το χρόνο. Μεγαλύτερες αποδόσεις εμφανίζουν οι λιμνοθάλασσες του Ν. Πρέβεζας.

Γύρω από τις λιμνοθάλασσες της βόρειας πλευράς και ανάμεσα στους δύο ποταμούς Λούρο και Άραχθο, υπάρχουν εκτεταμένες εκτάσεις ως επί το πλείστον πλημμυρισμένες (βάλτοι) με εναλλαγή αλόφιλης βλάστησης, καλαμιώνων κλπ.

Η σπανιότητα των διαπλάσεων και της πανίδας, κάνουν τον υγροβιότοπο της περιοχής τον πιο σημαντικό ίσως της χώρας από τους 11 που προστατεύονται από τη διεθνή σύμβαση RAMSAR.

Ειδικότερα, διαπλάσεις με έντονο οικολογικό ενδιαφέρον αποτελούν:

- Το διπλό δέλτα των ποταμών Λούρου και Αράχθου που είναι μια σπάνια διαμόρφωση.
- Οι επιμήκεις λουρονησίδες, που διαχωρίζουν τις λιμνοθάλασσες από τον κόλπο και αποτελούν μοναδικές γεωμορφολογικές διαπλάσεις. Χαρακτηριστικό είναι ότι το υπόστρωμά τους αποτελείται αποκλειστικά σχεδόν από τμήματα κελυφών ελασματοβραγχίων.
- Τα υπολείμματα παραποτάμιων δασών στοάς από υδρόφιλα φυλλοβόλα δένδρα, που είναι από τα ελάχιστα δείγματα που έχουν απομείνει στην Μεσόγειο.

3. Πεδινές εκτάσεις

Στο νότιο και ανατολικό μέρος του Αμβρακικού, οι πεδινές εκτάσεις είναι λίγες και δημιουργήθηκαν από προσχώσεις χειμάρρων, αφού ποταμοί στο τμήμα αυτό δεν υπάρχουν.

Αντίθετα, στο βόρειο τμήμα, η δράση των δύο κύριων ποταμών, έχει δημιουργήσει πεδινές εκτάσεις από τις ευφορότερες στην Ελλάδα, όπως τις πεδιάδες: Άρτας, Πέτα - Κομποτίου και Λάμαρης - Ελαιώνα Πρέβεζας. Οι πεδινές κοινότητες της περιοχής αποτελούν ένα ποσοστό 42% περίπου.

Από υδρογεωλογική άποψη, στο βόρειο τμήμα υπάρχουν δύο κύριες λεκάνες απορροής των ποταμών Λούρου και Άραχθου με έκταση 820 τετρ. χλμ. αντίστοιχα.

4. Λόφοι – Βουνά

Η ημιορεινή ζώνη που περιβάλλει τον Αμβρακικό έχει ύψη από 40 μ. μέχρι 1.150 μ. Στη νότια και νοτιοανατολική πλευρά, φτάνει μέχρι την ακτή σχηματίζοντας μόνο μικρές κοιλάδες, ενώ στη βόρεια περιβάλλει τις εκτεταμένες πεδιάδες.

Το 17% των κοινοτήτων της περιοχής μπορούν να θεωρηθούν ημιορεινές και το 41% ορεινές.

5. Παράλια

Εκτός από τις ακτές που βρέχονται από τον Αμβρακικό Κόλπο, στην υπόψη περιοχή υπάρχουν και παράλια που βρέχονται από το Ιόνιο Πέλαγος. Υπάρχουν μάλιστα ακτές με ιδιαίτερο κάλλος (π.χ. παραλία Μονολιθίου), αλλά και γραφικές παράλιες κοινότητες (π.χ. Πάλαιρος Αιτωλοακαρνανίας), που όμως πολύ λίγο έχουν αξιοποιηθεί από άποψη τουριστικής κίνησης.

III. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

1. Πληθυσμός

Ο συνολικός πληθυσμός της περιοχής είναι περίπου 100.000 κάτοικοι σε σύνολο πληθυσμού των τριών νομών 365 χιλ. (απογραφή 1981). Ειδικότερα, η περιοχή περιλαμβάνει το 60% του πληθυσμού της Άρτας, το 52% του νομού Πρέβεζας και το 10% της Αιτωλοακαρνανίας.

Ο πληθυσμός αυτός σημείωσε μικρή αύξηση στη δεκαετία 1971-1981 (1,6%) έναντι μείωσης του πληθυσμού των τριών νομών συνολικά. Αυτή η διαφοροποίηση οφείλεται στο ότι στην περιοχή που ανήκει στους δύο νομούς Άρτας και Πρέβεζας βρίσκονται τα αστικά και ημιαστικά κέντρα και κατά την παραπάνω δεκαετία σημειώθηκε εσωτερική μετακίνηση, που είχε σαν αποτέλεσμα την αύξηση των αστικών πληθυσμών.

Συνολικά, στην περιοχή, υπάρχουν 2 αστικά κέντρα (Πρέβεζα - Άρτα), 4 ημιαστικά (Φιλιππιάδα, Βόνιτσα, Αμφιλοχία, Κατούνα) και 15 κεφαλοχώρια (αγροτικά κέντρα με πληθυσμό άνω των 1.000 κατοίκων). Ο υπόλοιπος πληθυσμός κατανέμεται σε 74 κοινότητες.

Η πυραμίδα των ηλικιών των τριών νομών προσομοιάζει με αυτή της χώρας με υψηλότερο κάπως ποσοστό νεαρών ηλικιών αλλά με ταχύτερο ρυθμό γήρανσης.

Οι πόλεις Πρέβεζα και Άρτα, αποτελούν τα βασικά κέντρα διοικητικών, οικονομικών και κοινωνικών εξυπηρετήσεων της βόρειας πλευράς,

ενώ η νότια εξυπηρετείται από τα επαρχιακά κέντρα, Αμφιλοχία και Βόνιτσα και τα αστικά κέντρα της Αιτωλοακαρνανίας και κυρίως το Αγρίνιο.

Δυναμικοί οικισμοί από άποψη πληθυσμιακής εξέλιξης εμφανίζονται η πόλη Πρέβεζα, η κοινότητα Λούρου, η Άρτα και οι κοινότητες Γραμμενίτσα, Κωστακιοί, Καλαμιά, Χαλκιάδες, καθώς και οι κοινότητες Μενίδι και Κρίκελο στην Αιτωλοακαρνανία.

2. Διάρθρωση παραγωγής και απασχόλησης

Τα στατιστικά δεδομένα δεν είναι προσαρμοσμένα στα τμήματα των νομών που απαρτίζουν την περιοχή του Αμβρακικού και για το λόγο αυτό δεν μπορεί να βρεθεί η ακριβής διάρθρωση της παραγωγής κατά τομέα. Γι' αυτό και στον πίνακα που ακολουθεί, δίνεται η ποσοστιαία σύνθεση του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ) και της απασχόλησης για το σύνολο των τριών νομών.

ΠΙΝΑΚΑΣ

	Α.Ε.Π.			Απασχόληση		
	Άρτα	Πρέβεζα	Αιτ/νία	Άρτα	Πρέβεζα	Αιτ/νία
Πρωτογενής τομέας	26	31	41	56	51	51
Δευτερογενής τομέας	27	27	21	19	19	19
Τριτογενής τομέας	47	42	38	25	30	30
ΣΥΝΟΛΟ	100	100	100	100	100	100

Πηγή: μελέτη Παπαγιάννη.

Ειδικότερα για τη συγκεκριμένη περιοχή, όσον αφορά την πιο πάνω σύνθεση μπορούμε να πούμε ότι για τους νομούς Πρέβεζας και Άρτας, τα ποσοστά στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα είναι υψηλότερα από αυτά των συνόλων των νομών λόγω ύπαρξης εκεί των αστικών κέντρων. Αντίθετα, για το τμήμα της Αιτωλοακαρνανίας ο δευτερογενής και τριτογενής τομέας έχουν ελάχιστη συμμετοχή, αφού η κύρια απασχόληση των κατοίκων είναι η γεωργοκτηνοτροφία.

3. Οικονομική δραστηριότητα

Όσον αφορά την οικονομική δραστηριότητα, αυτή εμφανίζεται συγκεντρωμένη στο βόρειο τμήμα, όπου υπάρχουν παραδοσιακοί πόροι (πεδινές εκτάσεις, ιχθυοτροφεία κλπ.), γύρω από τα αστικά κέντρα Άρτα - Πρέβεζα και τα ημιαστικά Φιλιπιάδα - Λούρος, ενώ αντίθετα η νότια περιοχή έχει

παραμένει σε κατάσταση ημιορεινής αγροτικής περιοχής, χωρίς καμιά ιδιαίτερη σχέση με τον Αμβρακικό, παρά μόνο την αλιευτική ή εμπορική δραστηριότητα των δύο παράκτιων επαρχιακών κέντρων Αμφιλοχίας και Βόνιτσας.

IV ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ – ΜΝΗΜΕΙΑ

Η περιοχή του Αμβρακικού έχει σημαντικές αρχαιότητες και ιστορικά μνημεία. Η παρουσία της στην ιστορία ξεκινάει από τους νεολιθικούς ακόμη χρόνους (νεολιθικό σπήλαιο στην περιοχή Ασπροχάλικο Φιλιππιάδας), συνεχίζει έντονη στους προχριστιανικούς αιώνες (ευρύτερη περιοχή Αχέροντα - Νεκρομαντείου, αρχαία Κασσώπη, Θύρειο κλπ.) και φτάνει τους νεότερους ιστορικούς χρόνους (μνημείο Ζαλόγγου στην Καμαρίνα). Αυτό το πέρας στους αιώνες άφησε αντίστοιχα μνημεία, στην πλειοψηφία τους, όμως, αναξιοποίητα. Πιο συγκεκριμένα, αξιόλογα μνημεία είναι:

Νικόπολη

Κτίσθηκε το 31 π.Χ. από το Ρωμαίο αυτοκράτορα Οκταβιανό Αύγουστο μετά τη νίκη του επί του Αντωνίου και της Κλεοπάτρας στη ναυμαχία του Ακτίου. Περιλαμβάνει τα ερείπια της Αρχαίας Ρωμαϊκής πόλης αλλά και της μετέπειτα βυζαντινής εποχής.

Αρχαίο θέατρο Νικόπολης

Κασσώπη

Ερείπια υστεροκλασικής ελληνοιστικής πόλης, κτισμένης περί τα μέσα του 4ου π.Χ. αιώνα. Βρίσκεται βόρεια του χωριού Καμαρίνα.

Ερείπια Κασσώπης

Ρωγοί

Κοντά στη Ν. Κερασούντα βρίσκεται η ακρόπολη και το κάστρο των Ρωγών. Είναι ελληνοιστικό κάστρο (Βουχέτιο - αποικία των Ηλείων) με κτίσματα ρωμαϊκά και βυζαντινά.

Ρωμαϊκό Υδραγωγείο Νικόπολης

Ξεκινάει από τις πηγές του Λούρου στον Αγ. Γεώργιο. Έχει γέφυρες, σήραγγα μέσα στο βουνό με αεραγωγούς κατά διαστήματα, συνεχίζεται με κατά τόπους κτιστά κομμάτια και καταλήγει στη Νικόπολη.

Αρχαίο Θύρρειο

Στην Αιτωλοακαρνανία υπάρχει ο αρχαιολογικός χώρος του Θύρρειου όπου σώζονται τμήματα αρχαίου τείχους και ακρόπολης. Εκεί υπήρχε ένα από τα πιο παλιά νομισματοκοπεία της αρχαίας περιόδου (των αρχαίων Ακαρνάνων).

Άλλα αρχαία και βυζαντινά μνημεία στην Αιτ/νία

Μια σειρά από άλλα αξιόλογα αρχαία μνημεία βρίσκονται διεσπαρμένα στην περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας:

- τείχη και ακρόπολη στην Αμφιλοχία (Λιμναία)
- αρχαιολογικός χώρος Παλιαυλής (αρχαία τείχη)
- αρχαία τείχη στο Αμφιλοχικό Άργος (Αμπελάκι)
- αρχαιολογικός χώρος Παλιάμπελων Βόνιτσας
- Φρούριο Βόνιτσας
- καταποντισμένος αρχαίος δρόμος στο Άκτιο
- παλαιοχριστιανικές εκκλησίες στο Δρυμό

Επίσης, πλήθος μνημεία της βυζαντινής περιόδου, όπως ο ναός του Παντοκράτορα Μοναστηρακίου, οι βυζαντινοί ναοί της Βόνιτσας κλπ.

Αρχαία και βυζαντινά μνημεία Ν. Άρτας

Στο Ν. Άρτας από αρχαία μνημεία υπάρχουν:

- αρχαιολογικός χώρος Αμμότοπου με αρχαία τείχη και ακρόπολη
- ακρόπολη στο Φιδόκαστρο (κοιν. Ανέζας)
- Ρωμαϊκά λουτρά στη Στρογγυλή κ.ά.

Επίσης, σημαντικότερα είναι τα βυζαντινά μνημεία του Ν. Άρτας:

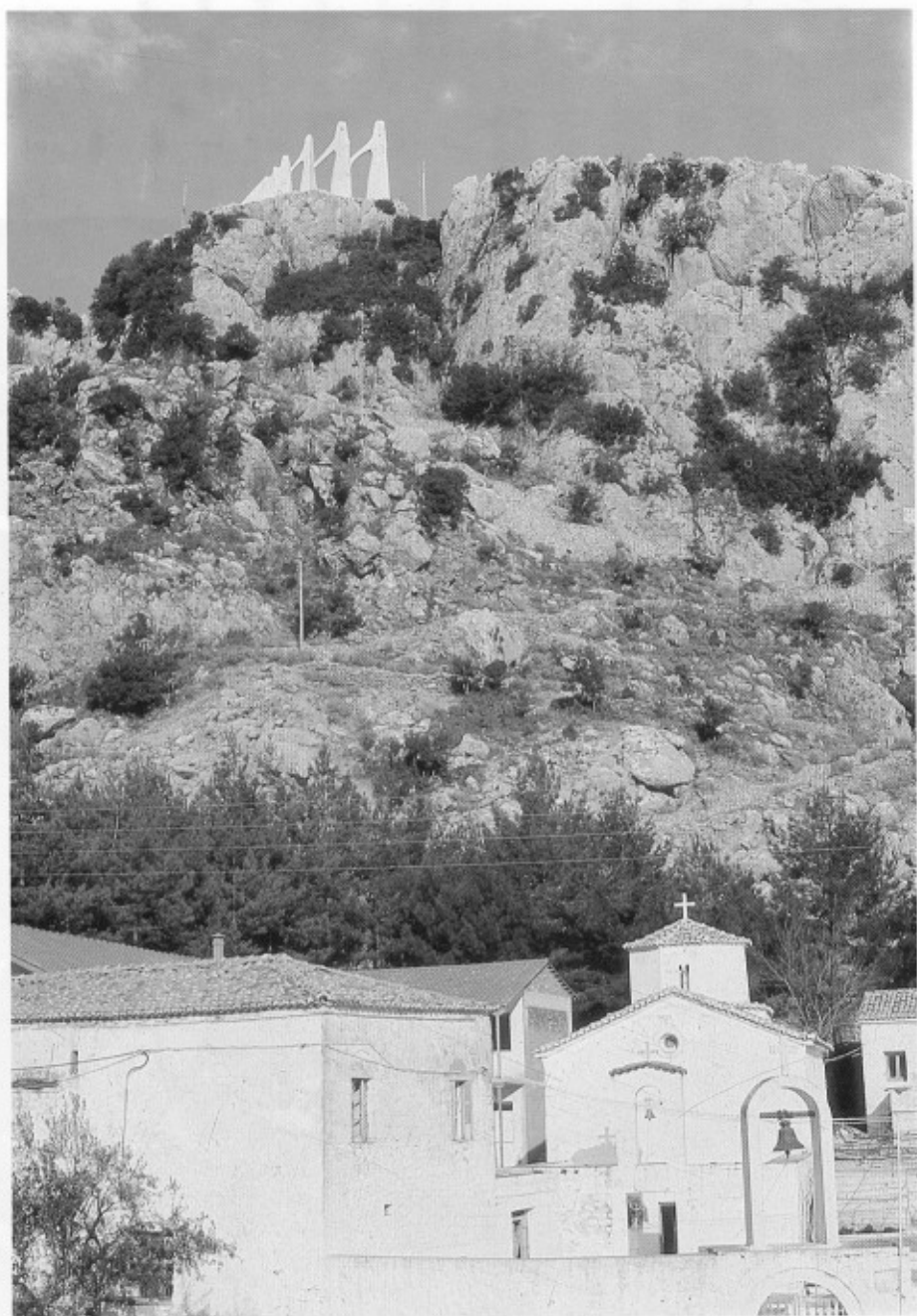
- η Εκκλησία της Παρηγορίτισσας, με σημαντικά ψηφιδωτά και τοιχογραφίες, καθώς και χώρος με κελιά.
- η μονή Ροδιάς
- η μονή Κάτω Παναγιάς
- βυζαντινοί ναοί Παντάνασσας κ.ά.

Νεότερα ιστορικά μνημεία

Στην περιοχή υπάρχουν επίσης αξιόλογα μνημεία της νεότερης ιστορίας, όπως το θρυλικό γεφύρι της Άρτας και ο ιστορικός βράχος του Ζαλόγγου, τόπος θυσίας των ασκλάβωτων Σουλωτισσών στην Κοιν. Καμαρίνα Πρέβεζας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Μελετητική ομάδα Θ. Παπαγιάννη και συνεργάτες: «Αμβρακικός Κόλπος – Ανάπτυξη Πόρων και Προστασία Περιβάλλοντος» ΥΧΟΠ, Αθήνα, Ιούνιος 1985.
- Ομάδα Αμβρακικού ΚΕΠΕ «Πενταετές Πρόγραμμα Αμβρακικού», Αθήνα 1987.
- Ε.Ε.Τ.Α.Α. «Μελέτη σκοπιμότητας και οργάνωσης ΕΤ.ΑΝ.ΑΜ.», Αθήνα, Αύγουστος 1986.
- Νομαρχία Πρέβεζας «Έκθεση υφιστάμενης κατάστασης Ν. Πρέβεζας», Πρέβεζα, Μάης 1987.
- Προγραμματική Σύμβαση Αμβρακικού Κόλπου, Μάρτιος 1985.

Ο ιστορικός βράχος του Ζαλόγγου

- γεωργική γη
- αρδευόμενη περιοχή
- βοσκότοποι
- δασικές εκτάσεις
- δάση
- οικισμοί
- αρχαιολογικός χώρος
- βιομηχανία
- βιομηχανική περιοχή (ΕΤΒΑ)
- ειδικό πρόβλημα
- υδροβιότοπος
- ιχθυοτροφείο
- λιμάνι
- λατομείο - αλυκές
- αλίπεδα
- τυρφόδη

2. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ

**Θεοδώρα Ξυθάλη-Κερκύρα
Δικηγόρος-Περιφερειολόγος**

1. Η αναφορά στην Προγραμματική Σύμβαση του Αμβρακικού Κόλπου, δημιουργεί την ανάγκη γενικότερης αναφοράς στο θεσμό των Προγραμματικών Συμβάσεων που θεσπίστηκε στη χώρα μας με το Νόμο 1416/1984.

Οι Προγραμματικές Συμβάσεις είναι συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Φορέων του Δημόσιου Τομέα, για την μελέτη και εκτέλεση προγραμμάτων και έργων ανάπτυξης και την παροχή υπηρεσιών. Στις συμβάσεις αυτές μπορεί επίσης να συμβάλλονται και επιστημονικοί φορείς, σύνδεσμοι Ο.Τ.Α., επιχειρήσεις Ο.Τ.Α. και συνεταιρισμοί.

Απαραίτητα στοιχεία των Προγραμματικών Συμβάσεων είναι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις κάθε συμβαλλόμενου φορέα, οι πόροι που θα διατεθούν, τα ποσά χρηματοδότησης και το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης των έργων ή προγραμμάτων. Επίσης, ο φορέας στον οποίο μπορεί να ανατεθεί η διαχείριση, εκμετάλλευση και συντήρηση των έργων μετά την ολοκλήρωσή τους και ο τρόπος επίλυσης τυχόν διαφορών μεταξύ των συμβαλλόμενων που προκύπτουν κατά την εκτέλεση της Σύμβασης.

Η εισαγωγή του θεσμού των Προγραμματικών Συμβάσεων είναι αποτέλεσμα των σύγχρονων κοινωνικοοικονομικών συνθηκών και των επιλογών της Πολιτείας. Οι νέες συνθήκες που δημιουργήθηκαν από την εξέλιξη της βιομηχανικής κοινωνίας, την πρόοδο της τεχνολογίας, την αντίληψη για «ανάπτυξη από τη βάση» και την αντιμετώπιση των σύνθετων προβλημάτων που δημιουργεί η σημερινή ανάπτυξη (π.χ. οικολογικά προβλήματα), έκαναν επιτακτική την ανάγκη της συμμετοχής των τοπικών αρχών στην αναπτυξιακή διαδικασία και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Παράλλη-

λα, η καθιέρωση δημοκρατικών διαδικασιών στον προγραμματισμό της ανάπτυξης, η αντίληψη ότι η Τοπική Αυτοδιοίκηση δεν είναι μόνο διοικητικός θεσμός, αλλά περιέχει μια κοινωνικοπολιτική δυναμική που μπορεί να οδηγήσει σ' ένα νέο τρόπο κοινωνικής οργάνωσης και η ανάγκη μεταφοράς αρμοδιοτήτων από το κράτος στην περιφέρεια, οδήγησαν στη θεσμοθέτηση νέων τρόπων διαχείρισης των τοπικών υποθέσεων και συνεργασίας μεταξύ κεντρικής εξουσίας και τοπικών αρχών.

Με το θεσμό των Προγραμματικών Συμβάσεων οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης μπορούν να συντονίζουν της δραστηριότητές τους με αυτές της κεντρικής εξουσίας, αλλά και με τις δραστηριότητες άλλων φορέων για τον ορθολογικό προγραμματισμό των έργων και επενδύσεων μιας περιοχής. Έτσι, επιτυγχάνονται:

1. Η καλύτερη αξιοποίηση των τοπικών πόρων και του ανθρώπινου δυναμικού.
2. Η εξασφάλιση χρηματοδότησης των εκτελούμενων έργων και προγραμμάτων.
3. Η απρόσκοπτη άσκηση της εξουσίας των τοπικών αρχών και η αποτελεσματικότερη παροχή υπηρεσιών στους πολίτες.
4. Η προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των Ο.Τ.Α., η ενδυνάμωση της λαϊκής συμμετοχής και η εξασφάλιση κοινωνικής συναίνεσης στη διαδικασία του προγραμματισμού.

II. Η Προγραμματική Σύμβαση του Αμβρακικού

1. Συμβαλλόμενοι

Στην Προγραμματική Σύμβαση για την ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος της περιοχής του Αμβρακικού Κόλπου συμβάλλονται το Ελληνικό Δημόσιο, Φορείς του Δημόσιου Τομέα, Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Επιμελητήρια και Συνεταιρισμοί της περιοχής.

2. Στόχοι

Η Σύμβαση έχει ως κύριο στόχο την αξιοποίηση των πλουτοπαραγωγικών πόρων ολόκληρης της περιοχής του Αμβρακικού, η οποία παρουσιάζει σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης, καθώς και την ορθολογική διαχείριση και προστασία του Κόλπου που αποτελεί έναν από τους σπουδαιότερους βιότοπους στην Ελλάδα και προστατεύεται από τη συνθήκη Ramsar.

3. Έργα – Επενδύσεις – Μέτρα Πολιτικής

Για την επίτευξη των στόχων της Σύμβασης προβλέπονται συγκεκριμένα

έργα, επενδύσεις και μέτρα πολιτικής σε όλους τους τομείς (πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή), ώστε να προωθηθεί η ολοκληρωμένη ανάπτυξη της περιοχής. Έτσι, εκτός από τα βασικά παραγωγικά έργα, προβλέπονται και έργα τεχνικής και κοινωνικής υποδομής, καθώς και έργα ή προγράμματα υποστηρικτικά των αναλαμβανομένων δραστηριοτήτων.

Σημαντικά χαρακτηριστικά της Προγραμματικής Σύμβασης είναι: α) η δέσμευση του Ελληνικού Δημοσίου για την παροχή οικονομικής και τεχνικής υποστήριξης για την υλοποίησή της, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η χρηματοδότηση των έργων (πρόβλεψη απαιτούμενων κονδυλίων για κάθε έργο και πηγής χρηματοδότησης) και τήρηση του χρονοδιαγράμματος εκτέλεσης. β) Η υποχρέωση σύνταξης από τους αρμόδιους για κάθε έργο του προγράμματος φορείς, μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Η Προγραμματική Σύμβαση προβλέπει την ίδρυση της Εταιρείας Ανάπτυξης του Αμβρακικού ως φορέα προώθησης της ανάπτυξης της περιοχής του Αμβρακικού και υποστήριξης του προγράμματος με συμβουλευτικές αρμοδιότητες κατά την εκτέλεση των έργων και εκπόνηση των σχετικών μελετών, τη σύσταση ενόργάνου συντονιστικού και εποπτικού του προγράμματος (Γενική Συνέλευση), καθώς και τη σύσταση μιας επιτροπής (Κοινή Επιτροπή) παρακολούθησης και εποπτείας της Προγραμματικής Σύμβασης.

3. ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ – ΕΝΑ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΚΟ ΠΕΙΡΑΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

**Καλλιόπη Παχάκη
Οικονομολόγος M.Sc**

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το πρόγραμμα Αμβρακικού αποτελεί ένα πρωτοποριακό για την Ελλάδα πείραμα στον τομέα της περιφερειακής ανάπτυξης και της αγροτικής διαχείρισης. Πρωτοποριακό, γιατί για πρώτη φορά (πριν ακόμη από τα ΜΟΠ) επιχειρήθηκε ο σχεδιασμός της ολοκληρωμένης ανάπτυξης μιας τόσο ευρείας περιοχής. Και πείραμα, γιατί η ανάπτυξη προωθείται με την εφαρμογή νέων θεσμών, όπως οι προγραμματικές συμβάσεις, οι αναπτυξιακοί σύνδεσμοι, οι αναπτυξιακές εταιρίες κλπ.

II. ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟ ΣΧΗΜΑ

Το πρόγραμμα Αμβρακικού χρονολογικά αναπτύχθηκε ως εξής:

Σε πρώτο στάδιο υπογράφηκε μία προγραμματική σύμβαση ανάμεσα στους κυριότερους κεντρικούς και τοπικούς φορείς (υπουργεία, νομαρχίες, τοπική αυτοδιοίκηση, συνεταιρισμούς, επιμελητήρια) με την οποία συμφωνήθηκαν:

- οι κύριες αναπτυξιακές κατευθύνσεις για την περιοχή
- οι κλάδοι αιχμής (κύριοι κλάδοι για ενεργητική προώθηση)
- τα μεγάλα έργα υποδομής που θεωρούνται ότι θα δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για επιτάχυνση της ανάπτυξης
- τα όργανα που θα παρακολουθούν την πρόοδο του προγράμματος και θα επιλύουν διαφορές.

Η Προγραμματική Σύμβαση (Π.Σ.) βασίστηκε στην πολιτική που ήταν ήδη

διαμορφωμένη για την ευρύτερη περιοχή και στις προτάσεις των φορέων που ήδη προωθούνταν μέσω του Πενταετούς Εθνικού Προγράμματος. Δεν περιείχε δηλαδή νέες προτάσεις ούτε αξιολόγηση κάθε προτεινόμενου έργου ξεχωριστά. Η σημασία της ήταν κυρίως στο ότι διατύπωνε ρητά ένα πλαίσιο αρχών κοινά αποδεκτό και μία μεθοδολογία για την προώθηση της ανάπτυξης με ρυθμό ταχύτερο από ό,τι μέσω του Εθνικού Προγράμματος.

Σε δεύτερο στάδιο, και με βάση σχετική πρόβλεψη της Προγραμματικής Σύμβασης, εκπονήθηκε από το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ) λεπτομερές πενταετές πρόγραμμα ανάπτυξης για την περιοχή. Στο πρόγραμμα αυτό:

- εξειδικεύονται οι κατευθύνσεις της Π.Σ.
- διατυπώνεται με λεπτομέρειες η πολιτική για τους κλάδους αιχμής.
- δίνεται σε γενικές γραμμές η πολιτική για τους λοιπούς μεγάλους τομείς οικονομικής δραστηριότητας.

Το πρόγραμμα στηρίζεται στην ανάλυση των δεδομένων και ιδιαιτεροτήτων της περιοχής και με αυτόν τον τρόπο, υποστηρίζει και τεκμηριώνει την επιλογή των έργων που έχει γίνει στη Σύμβαση. (Σε μερικές περιπτώσεις διατυπώνει και επιφυλάξεις και συνιστά επανεξέταση της σκοπιμότητας ή άλλων χαρακτηριστικών ορισμένων έργων όπως το μέγεθος, η χωροθέτησή του κλπ.).

Το Πρόγραμμα συμπληρώνεται από μια σειρά τεχνικών και οικονομικών μελετών, που έχουν σκοπό να διευκολύνουν την πραγματοποίηση ορισμένων έργων (projects), που η ομάδα εκπόνησης θεωρεί έργα - κλειδιά για την ενεργοποίηση των επενδυτικών πρωτοβουλιών (όπως οι αποδεικτικές μονάδες υδατοκαλλιέργειας).

Σε τρίτο στάδιο, δηλαδή τώρα, ιδρύεται η Εταιρία Ανάπτυξης Αμβρακικού (ΕΤΑΝΑΜ), της οποίας σκοπός θα είναι η στήριξη των επενδυτικών πρωτοβουλιών που προωθούν τους στόχους του προγράμματος και η αναζήτηση και προβολή των επενδυτικών δυνατοτήτων. Η ΕΤΑΝΑΜ έχοντας ως βασικούς γνώμονες αφενός την Προγραμματική Σύμβαση και αφ' ετέρου το πενταετές πρόγραμμα Αμβρακικού που συνέταξε το ΚΕΠΕ, αναμένεται ότι θα δράσει ως προωθητικός παράγοντας για την κινητοποίηση της επενδυτικής πρωτοβουλίας. Ιδιαίτερα αναμένεται ότι θα δράσει ως καταλύτης για την ανάληψη αναπτυξιακών δραστηριοτήτων από κοινωνικούς φορείς της περιοχής, που ως τώρα δεν είχαν ενεργό συμμετοχή στην αναπτυξιακή διαδικασία.

III. ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το παραπάνω προγραμματικό σχήμα συγκεκριμενοποιείται ως εξής:

1. Βασικές αναπτυξιακές κατευθύνσεις:

- α) Γεωργοκτηνοτροφική και αλιευτική ανάπτυξη με ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων στον κόλπο και τους υδροβιότοπους. Για το σκοπό αυτό θα μεγιστοποιηθούν οι δυνατότητες που προσφέρει η βιολογική καλλιέργεια και η αξιοποίηση της βιομάζας.
- β) Ο εκσυγχρονισμός της βιομηχανικής υποδομής και η επέκτασή του προς την κατεύθυνση της παραγωγής εισροών για τους προωθούμενους κλάδους αιχμής και της αξιοποίησης των προϊόντων της πρωτογενούς παραγωγής (συμπεριλαμβανομένης της παραγωγής αλιευτικών προϊόντων).
- γ) Η ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα με βάση την εξυπηρέτηση των κλάδων αιχμής και τη δημιουργία του εθνικού κυκλοφοριακού άξονα Ηγουμενίτσα - Πρέβεζα - Μεσολόγγι.

2. Κλάδοι αιχμής:

- α) Αλιευτική και ιχθυοκομική ανάπτυξη.
- β) Ήπια τουριστική ανάπτυξη με κατεύθυνση οικολογική, επιστημονική και πολιτιστική.
- γ) Δράση για την ισορροπία του περιβάλλοντος και ιδιαίτερα των υδροβιότοπων.
- δ) Κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη και βελτίωση της ποιότητας της ζωής.

3. Όργανα του προγράμματος:

- Η Γενική Συνέλευση των φορέων της Π.Σ. (28 μέλη, 14 κεντρικών και 14 τοπικών φορέων).
 - Η Κοινή Επιτροπή των φορέων της Π.Σ. (9 μέλη, 7 τοπικών και 2 κεντρικών φορέων).
 - Η ΕΤΑΝΑΜ (Εταιρία Ανάπτυξης Αμβρακικού), δημοτικοσυνεταιριστική επιχείρηση με μειοψηφική συμμετοχή του Δημοσίου μέσω των αναπτυξιακών τραπεζών.
- Άτυπα, από την πρακτική, δημιουργήθηκαν και λειτουργούν 2 ακόμα όργανα:
- Η σύνοδος των κεντρικών φορέων (υπουργείων κ.λπ.) με συμμετοχή και των Νομαρχιών. Έχει χαρακτήρα ενημέρωσης, συντονισμού, επιτάχυνσης διαδικασιών.
 - Το ΚΕΠΕ (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών). Έχοντας εξαρχής την ευθύνη για το σχεδιασμό του προγράμματος λει-

τουργεί de facto ως συνδετικός κρίκος ανάμεσα στους φορείς, για τη διάδοση της πληροφόρησης και των προγραμματικών κατευθύνσεων.

4. Τα μεγάλα έργα υποδομής

Τα έργα που προβλέπονται στην Π.Σ. είναι κυρίως:

- εγγειοβελτιωτικά
- συγκοινωνιακά
- υποδομής εμπορίας αγροτικών προϊόντων
- βιομηχανικής υποδομής (ΒΙΠΕ)
- τουριστικής και πολιτιστικής υποδομής
- ιχθυογεννητικός σταθμός και αποδεικτικές μονάδες υδατοκαλλιέργειας
- περιβαλλοντικές μελέτες, σχετικές με τον κόλπο και τους υγροβιοτόπους
- σύστημα μόνιμης παρακολούθησης δεικτών ποιότητας περιβάλλοντος.

Η πρόβλεψη των έργων στην Π.Σ. δεν έχει την έννοια της άμεσης εκτέλεσής τους, αλλά της προώθησής τους με τον ταχύτερο δυνατό ρυθμό. Αυτό σημαίνει ότι αν τα παραπέρα μελετητικά στάδια των έργων (π.χ. τεχνικοοικονομικές μελέτες εφαρμογής) οδηγήσουν σε αμφιβολίες για το βαθμό προτεραιότητάς τους ή ακόμη και για τη σκοπιμότητά τους δεν αποκλείεται η αναβολή τους ή και αναθεώρηση της καταρχήν απόφασης για πραγματοποίησή τους. Με αυτόν τον τρόπο διαφυλάσσεται η ευελιξία της προγραμματικής διαδικασίας και προφυλάσσεται η αναπτυξιακή πορεία από τυχόν σφάλματα των προγραμματικών μηχανισμών. Σ' αυτό το τόσο ευρύ πρόγραμμα, η Π.Σ. αποτελεί περισσότερο έκφραση της πολιτικής βούλησης για καθολική δραστηριοποίηση και όχι τόσο συμβατική δέσμευση για την εκτέλεση αυτών των συγκεκριμένων έργων. Τα έργα είναι κυρίως ενδεικτικά του είδους της υποδομής που κρίνεται ότι θα δώσει νέα ώθηση στην αναπτυξιακή πορεία.

5. Λοιπά έργα

Το πρόγραμμα στηρίζεται στη συνεχή προώθηση έργων και ενεργειών που προωθούν τους στόχους του, με πρωτοβουλία και ευθύνη των φορέων που είναι «καθ' ύλην» αρμόδιοι. Το πενταετές πρόγραμμα του ΚΕΠΕ υποδεικνύει το είδος των έργων και μέτρων που θεωρεί σημαντικά για κάθε κλάδο· για ορισμένα από αυτά μάλιστα προσφέρει και ειδικές τεχνικές μελέτες για την ταχύτερη προώθησή τους. Πέρα από αυτό όμως επιδιώκει την ανάπτυξη πρωτοβουλίας από όλους του φορείς, δημόσιου, κοινωνικού και ιδιωτικού τομέα, για την παραγωγική αξιοποίηση των δυνατοτήτων που δη-

μιουργούν τα έργα υποδομής και το γενικότερο αναπτυξιακό κλίμα που καλλιεργείται στην περιοχή.

IV. ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Με το προγραμματικό σχήμα που περιγράφηκε παραπάνω επιδιώκονται οι εξής βασικοί στόχοι:

1. Μεθοδολογικά

- α) Η διασύνδεση των κεντρικών με τους τοπικούς φορείς και των κεντρικών φορέων μεταξύ τους — μέσω των οργάνων της Π.Σ. — σε μια διατομεακή συνεργασία που ξεπερνάει τα όρια της στενά κλαδικής, υπηρεσιακής σχέσης που συνδέει τις κεντρικές υπηρεσίες με τις αντίστοιχες περιφερειακές. Μέσω αυτής της συνεργασίας επιδιώκεται η αλληλοενημέρωση και ο συντονισμός της δράσης των φορέων. Σ' αυτή τη διαδικασία αλληλοενημερωτικής και εναρμόνισης, τα άτυπα όργανα του προγράμματος έχουν αποδειχθεί εξίσου σημαντικά με τα θεσμοθετημένα.
- β) Η διασύνδεση των φορέων παραγωγικής δραστηριότητας με τους φορείς της διοίκησης, πάλι μέσω των οργάνων της Π.Σ. Με αυτή τη διασύνδεση επιδιώκεται τόσο η διοχέτευση των κατευθύνσεων πολιτικής προς τους επενδυτές, όσο και η αλληλοενημέρωση με σκοπό τη διευκόλυνση των παραγωγικών επενδύσεων.

2. Από άποψη ουσίας επιδιώκεται:

- α) Ο συνδυασμός της ανάπτυξης με την προστασία του περιβάλλοντος.
- β) Η διεύρυνση και αναβάθμιση της παραγωγικής βάσης της τοπικής οικονομίας.
- γ) Η άνοδος της ποιότητας της ζωής για τη συγκράτηση του πληθυσμού.
- δ) Η εξάπλωση της ανάπτυξης και στις πιο απόκεντρες περιοχές.

Ο πρώτος στόχος επιδιώκεται:

- Με την ενσωμάτωση της μέριμνας για προστασία σε όλες τις αναπτυξιακές δραστηριότητες.
- Με την επένδυση της προστασίας με οικονομικό ενδιαφέρον (ανάπτυξη οικοτουρισμού ως κλάδου αιχμής).

Ο δεύτερος στόχος επιδιώκεται:

- Με την προώθηση του νέου κλάδου της υδατοκαλλιέργειας με όλες τις υποστηρικτικές του δραστηριότητες (έρευνα, εκπαίδευση στελεχών, παραγωγή εισροών, μεταποίηση προϊόντων).

- Με την αναγωγή της προσπάθειας για προστασία του περιβάλλοντος σε δραστηριότητα με επιστημονικό ενδιαφέρον που θα αποτελέσει πόλο έλξης για ερευνητική εργασία και πειραματικές εφαρμογές (αξιοποίηση βιομάζας, διαχείριση υγροβιοτόπων κλπ.).

Ο τρίτος στόχος επιδιώκεται:

- Με την επιλογή της πολιτιστικής και επιστημονικής δραστηριότητας ως ενός από τους κλάδους αιχμής.
- Με την προώθηση έργων πολιτιστικής υποδομής και ποιότητας ζωής σε ίση προτεραιότητα με την παραγωγική υποδομή (εξωραϊσμός αστικών κέντρων, λουτρικές και αθλητικές εγκαταστάσεις, κέντρα υγείας κλπ.).
- Με ενθάρρυνση όλων των πολιτιστικών πρωτοβουλιών.

Ο τέταρτος στόχος επιδιώκεται:

- Με την προώθηση έργων συγκοινωνιακών υποδομής που θα άρουν τη σχετική απομόνωση της δυτικής και νότιας πλευράς.
- Με την ανάδειξη νέων πόρων σε περιοχές που είναι έξω από τους κύριους άξονες οικονομικής δραστηριότητας (οικοτουριστικά, αρχαιολογικά αξιοθέατα).
- Με την εισαγωγή νέων δραστηριοτήτων που αξιοποιούν μη παραδοσιακούς πόρους (υδατοκαλλιέργειας σε παθογενή εδάφη).

V. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Με την προγραμματική μεθοδολογία που περιγράφηκε παραπάνω και η οποία είναι ευέλικτη αλλά ταυτόχρονα και καθοδηγητική, ελπίζεται ότι θα επιτευχθεί η καθολική κινητοποίηση δημόσιου, κοινωνικού και ιδιωτικού τομέα, για την επίτευξη των συμφωνημένων στόχων. Πιστεύεται ότι αυτή η καθολική κινητοποίηση γύρω από κοινά αποδεκτούς στόχους — με κάποιες διαδικασίες για την επίλυση των διαφορών και αντιθέσεων που παρουσιάζονται καθ' οδόν — είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για να επιτευχθεί η εκκίνηση της αυτοδύναμης αναπτυξιακής διαδικασίας.

4. ΕΤΑΙΡΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ *

Ιων. Κεχαγιόγλου
Μηχανολόγος ΕΜΠ

Ι. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΑΓΚΗ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

- (α) Η περιοχή έχει σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης με βάση φυσικούς τοπικούς πόρους. Η αξιοποίηση των φυσικών αυτών πόρων πρέπει να συμβαδίσει και με παράλληλη κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής σε συσχετισμό και με την ανάγκη προστασίας των βιοτόπων της. Η προώθηση της πολύπλευρης αυτής ανάπτυξης αποτελεί μακροπρόθεσμα τη μόνη εγγύηση για τη συνέχιση της οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής, βασισμένης στις τοπικές δυνάμεις.
- (β) Η συνολική αναπτυξιακή διαδικασία εμφανίζεται μέχρι στιγμής να προωθείται κυρίως με κεντρική και όχι τοπική (περιφερειακή) πρωτοβουλία. Το γεγονός αυτό θεωρείται λογικό, αφού σήμερα η δυνατότητα των τοπικών δυνάμεων να αναλάβουν να οργανώσουν και να προωθήσουν τοπικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες, εμφανίζεται μειωμένη. Μακροπρόθεσμα όμως, η συνέχιση συντονισμού και προώθησης αναπτυξιακών πρωτοβουλιών από το Κέντρο θα δημιουργήσει προβλήματα, τόσο στην επιτάχυνση της αναπτυξιακής προσπάθειας όσο και στην παγίωση κατάλληλου αναπτυξιακού κλίματος και νοοτροπίας στους κατοίκους και τους τοπικούς φορείς.
- (γ) Η κεντρική πρωτοβουλία για την προώθηση της ολοκληρωμένης ανάπτυξης της περιοχής εκφράζεται κυρίως από τη σύναψη της Προγραμματικής Σύμβασης για την ανάπτυξη και προστασία της περιοχής του Αμβρακικού Κόλπου. Ήδη, από τη Σύμβαση αυτή, αναγνωρίζεται η

* Απόσπασμα από τη μελέτη σκοπιμότητας της ΕΤΑΝΑΜ που εκπονήθηκε από την Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης με τη συνεργασία της «ΜΕΘΟΔΟΙ Α.Ε.».

ανάγκη ενιαίου προγραμματισμού των δραστηριοτήτων ανάπτυξης της περιοχής και η έλλειψη συντονιστικού οργάνου για την παρακολούθηση εκτέλεσης των δραστηριοτήτων αυτών. Η ανάγκη αυτή δικαιολογείται και από την πράξη, δεδομένου ότι σήμερα η προώθηση των περισσότερων αναπτυξιακών δραστηριοτήτων στην περιοχή εμφανίζει καθυστέρηση, που δεν οφείλεται μόνο στην έλλειψη ή καθυστέρηση της αναγκαίας χρηματοδότησης. Είναι φανερό, ότι δεν αρκεί μόνο η απλή έκφραση της επιθυμίας για ανάληψη δραστηριοτήτων, αρκετές των οποίων μάλιστα εξαρτώνται από την αρμονική και παράλληλη σχετική δραστηριοποίηση περισσότερων του ενός δημόσιων φορέων. Με τα προβλήματα κατανομής αρμοδιοτήτων μεταξύ πολλών δημόσιων φορέων και τα γνωστά προβλήματα διαδικασιών που προκαλούν καθυστερήσεις, θα πρέπει να βρεθεί μεθοδολογία καλύτερου συντονισμού εκτέλεσης όλων των σχετικών με την ανάπτυξη της περιοχής δραστηριοτήτων, έτσι ώστε να επιταχυνθεί ο ρυθμός προώθησης της ανάπτυξης αυτής.

- (δ) Ανεξάρτητα από τις αδυναμίες που εμφανίζει η σημερινή κεντρική αντιμετώπιση του ζητήματος της επιτάχυνσης του ρυθμού προώθησης της ανάπτυξης της περιοχής Αμβρακικού, το τοπικό περιβάλλον δεν παρουσιάζει σήμερα δυνατότητες για τον αυτοδύναμο προγραμματισμό και την υλοποίηση αναπτυξιακών πρωτοβουλιών. Στις επόμενες παραγράφους συνοψίζονται οι σχετικές τοπικές αδυναμίες.
- (ε) Η περιοχή του Αμβρακικού Κόλπου είναι ενταγμένη διοικητικά κατά τμήματα σε τρεις Νομούς (Πρέβεζας, Άρτας, Αιτωλοακαρνανίας). Το γεγονός αυτό δυσκολεύει την ανάληψη και υλοποίηση συντονισμένων δραστηριοτήτων, που να προωθούν την ανάπτυξη ευρύτερων τμημάτων της περιοχής.
- (στ) Δεν υπάρχουν σήμερα οι προϋποθέσεις για την κατάρτιση ενιαίου ειδικού αναπτυξιακού προγράμματος με ίδιες δυνάμεις της περιοχής και προσαρμοσμένου στις τοπικές ανάγκες και ιδιαιτερότητες. Οι προϋποθέσεις αυτές εντοπίζονται στην έλλειψη τοπικού φορέα, που θα αναλάβει την εκπόνηση και την παρακολούθηση σταδιακής υλοποίησης του προγράμματος, καθώς και στην έλλειψη στελεχών και αναπτυξιακού κλίματος στην περιοχή.
- (ζ) Η ενημέρωση των κατοίκων, των ΟΤΑ και των μαζικών φορέων της περιοχής σχετικά με τις δυνατότητες που υπάρχουν για την ουσιαστική συμμετοχή τους στην αναπτυξιακή διαδικασία και στις αποφάσεις που αφορούν το τοπικό περιβάλλον, είναι περιορισμένη. Αποτέλεσμα είναι η έλλειψη αναπτυξιακού κλίματος και η γενικότερη αδράνεια στην περιοχή.

- (η) Οι δυνατότητες ενημέρωσης πολιτών, ΟΤΑ ή γενικά τοπικών φορέων με εξειδικευμένες πληροφορίες, που αφορούν στην ανάληψη, προώθηση και υλοποίηση τοπικών παραγωγικών πρωτοβουλιών, είναι εξαιρετικά περιορισμένες. Πληροφορίες τεχνογνωσίας, τρόπων χρηματοδότησης, οργάνωσης, εμπορικής προώθησης κλπ. είναι πολύ λίγο προσπελάσιμες από τους τοπικούς φορείς. Συγχρόνως δεν υπάρχουν στην περιοχή σημαντικές δυνατότητες να παρασχεθούν εκπαιδευτικές/επιμορφωτικές υπηρεσίες.
- (θ) Το ανεξάρτητο τοπικό μελετητικό/επιστημονικό δυναμικό είναι ανεπαρκές και δεν υπάρχει το κατάλληλο επίπεδο εμπειρίας για να καθοδηγήσει ιδιώτες ή τοπικούς συλλογικούς φορείς ή ΟΤΑ για την ορθολογική σχεδίαση τοπικών αναπτυξιακών προσπαθειών, που να αξιοποιήσουν τους πόρους της περιοχής.

Η σκοπιμότητα ίδρυσης και λειτουργίας της ETANAM

Οι προηγούμενες διαπιστώσεις οδηγούν στα εξής συμπεράσματα:

- (α) Δεν είναι δυνατόν να προωθηθεί με επιταχυνόμενο ρυθμό η ολοκληρωμένη ανάπτυξη της περιοχής Αμβρακικού με βάση προγράμματα, που θα καταρτίζονται και θα παρακολουθείται η υλοποίησή τους από Κεντρικούς Φορείς έστω και με τη συμμετοχή των τοπικών εκπροσώπων τους. Αυτό δεν σημαίνει ότι συγκεκριμένες δραστηριότητες του Ειδικού Προγράμματος Ανάπτυξης της περιοχής δεν μπορούν να είναι ενταγμένες, σύμφωνα με τις διαδικασίες του Δημοκρατικού Προγραμματισμού, σε Εθνικά ή Περιφερειακά Αναπτυξιακά Προγράμματα.
- (β) Το Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα της περιοχής Αμβρακικού θα πρέπει να προκύπτει μετά από τοπική αναπτυξιακή διεργασία και να παρακολουθείται και να συντονίζεται η εκτέλεσή του από Τοπικό Φορέα. Το ειδικό αυτό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα θα πρέπει να είναι άμεσα συνδεδεμένο και με τα Τοπικά Αναπτυξιακά Προγράμματα της περιοχής.
- (γ) Η διοικητική ένταξη της περιοχής του Αμβρακικού κατά τμήματά της σε τρεις Νομούς, δημιουργεί την ανάγκη δημιουργίας ενιαίου Φορέα για τη συγκέντρωση στοιχείων, την επεξεργασία τους, τη διαμόρφωση και εισήγηση των αναπτυξιακών προγραμμάτων της περιοχής και στη συνέχεια την παρακολούθηση και συντονισμό της εξέλιξής τους.
- (δ) Με δεδομένες τις αδυναμίες και ιδιαιτερότητες της περιοχής, τα αναπτυξιακά προγράμματα της περιοχής δεν πρέπει να περιλαμβάνουν μόνο συγκεκριμένες δραστηριότητες ανάπτυξης παραγωγικών επενδύσεων και δημιουργίας της απαραίτητης τεχνικής υποδομής. Μέσα

στα προγράμματα, είναι αναγκαίο να περιληφθούν ενέργειες/δραστηριότητες, που να συντείνουν στη δημιουργία των προϋποθέσεων για την αυτοδύναμη ανάπτυξη της περιοχής. Οι προϋποθέσεις αυτές αφορούν:

- Την ενίσχυση του τοπικού μελετητικού/επιστημονικού δυναμικού, ανεξάρτητα των φορέων ένταξής του (τοπικοί φορείς δημόσιοι ή δημοσίου ενδιαφέροντος, ΟΤΑ, επιχειρήσεις ΟΤΑ, σύνδεσμοι ΟΤΑ, ΤΕΚΔ, συνεταιριστικές οργανώσεις, ιδιωτικά γραφεία), έτσι ώστε να δημιουργηθούν οι δυνατότητες τοπικού ορθολογικού σχεδιασμού των τοπικών αναπτυξιακών προσπαθειών.
 - Τη βελτίωση του επιπέδου ενημέρωσης των πολιτών και των τοπικών φορέων για τις υφιστάμενες δυνατότητες και τις διαδικασίες προώθησης της τοπικής ανάπτυξης.
 - Τη βελτίωση των δυνατοτήτων παροχής κάθε φύσης εξειδικευμένων πληροφοριών, που αφορούν την ανάληψη, το σχεδιασμό, την προώθηση και την υλοποίηση τοπικών παραγωγικών πρωτοβουλιών.
- (ε) Το Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα όλης της περιοχής Αμβρακικού δεν πρέπει απλώς να αποτελεί έναν κατάλογο δραστηριοτήτων, για τις οποίες έχει καθορισθεί η διάρκεια, το κόστος και ο φορέας εκτέλεσής τους. Θα πρέπει επίσης να περιέχει και τις κατευθύνσεις ανάληψης της αναπτυξιακής δράσης, με άξονα και κύριο βάρος τις παραγωγικές δραστηριότητες, έτσι ώστε να ενθαρρύνονται νέες πρωτοβουλίες, από όπου και αν προέρχονται, και μάλιστα προς τομείς που ήδη έχει μελετηθεί η σκοπιμότητά τους για την προώθηση του τοπικού συμφέροντος της περιοχής.

(στ) Οι δύο βασικές συνιστώσες του Ειδικού Προγράμματος Ανάπτυξης της περιοχής είναι:

- (1) Οι δραστηριότητες υλοποίησης παραγωγικών επενδύσεων (κυρίως με την έννοια του Ν. 1262/82) και οι αντίστοιχες δραστηριότητες βελτίωσης της τεχνικής και λοιπής υποδομής της περιοχής.
- (2) Οι δραστηριότητες δημιουργίας των προϋποθέσεων για την προώθηση της ανάπτυξης της περιοχής με τοπικές δυνάμεις.

Ειδικά, οι δραστηριότητες (2) είναι εκείνες που είναι απαραίτητες τόσο για την ορθολογική κατάρτιση και συνεχή αναθεώρηση του Ειδικού Προγράμματος Ανάπτυξης της περιοχής και των επιμέρους Τοπικών Προγραμμάτων, όσο και για την παροχή της αναγκαίας υποστήριξης για την επιτυχή και έγκαιρη εκτέλεση των δραστηριοτήτων (1). Είναι φανερό ότι δραστηριότητες (2), δεδομένου ότι η περιοχή του Αμβρακικού παρουσιάζει τις αναφερόμενες στη Μελέτη αδυναμίες, δεν είναι δυνατόν να περιμένει κανείς ότι θα λειτουργήσουν με ικανοποιητική

αποτελεσματικότητα, εάν ανατεθούν ή αναληφθούν από διαφόρους φορείς της περιοχής. Προκύπτει, άρα, η ανάγκη δημιουργίας Ειδικού Τοπικού Φορέα (ETANAM), που θα αναλάβει τις δραστηριότητες αυτές με σκοπό την επιτάχυνση της τοπικής πολύπλευρης ανάπτυξης, με βασικό «εργαλείο» το Ειδικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης της περιοχής, τις επιμέρους δραστηριότητες του οποίου θα κληθεί να υποστηρίξει με κάθε τρόπο.

II. ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ETANAM

1. Σκοπός της ETANAM

Ο σκοπός, ο οποίος επιδιώκεται με την ίδρυση και δραστηριοποίηση της ETANAM, διατυπώνεται ως εξής:

- (α) Η προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της περιοχής του Αμβρακικού Κόλπου με ρυθμό ταχύτερο του σημερινού και κατά τρόπο ώστε να εξασφαλισθεί σε όλα τα τμήματα της περιοχής ένα ελάχιστο επιθυμητό επίπεδο ανάπτυξης.
- (β) Η δημιουργία των προϋποθέσεων για τη συνεχή ανάπτυξη της περιοχής του Αμβρακικού Κόλπου, με βάση τις τοπικές δυνάμεις και μετά από εισηγήσεις ή αποφάσεις που θα προκύψουν από τοπικές διεργασίες.

Η δραστηριοποίηση της Εταιρίας, στα πλαίσια του ανωτέρω σκοπού της και σύμφωνα με τους αντίστοιχους επιμέρους στόχους της, εκφράζεται με:

- Το σχεδιασμό, παρακολούθηση, συντονισμό και συνεχή ενημέρωση των Ειδικών Προγραμμάτων ανάπτυξης της περιοχής.
- Την παροχή υποστήριξης προς του τοπικούς φορείς κατά τη διαμόρφωση και υλοποίηση Τοπικών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων.
- Την παροχή κάθε φύσης υπηρεσιών τεχνικής (με την ευρύτερη έννοια της λέξης) υποστήριξης αναπτυξιακών πρωτοβουλιών στην περιοχή είτε προς τοπικούς φορείς, οποιουδήποτε χαρακτήρα, είτε και προς μη τοπικούς φορείς, που ενδιαφέρονται να αναπτύξουν δραστηριότητες στην περιοχή.

2. Γενικοί στόχοι της ETANAM

Η ανάλυση του σκοπού της Εταιρίας διαμορφώνει συγκεκριμένους γενικούς στόχους, δηλαδή γενικές επιδιώξεις προς τις οποίες πρέπει να τείνουν οι επιμέρους δραστηριότητές της. Οι γενικοί αυτοί στόχοι είναι συμπληρωματικοί και το άθροισμά τους πραγματώνει το σκοπό της Εταιρίας.

Οι γενικοί αυτοί στόχοι διατυπώνονται συνοπτικά ως εξής:

— **Στόχος 1: Δημιουργία των προϋποθέσεων για την ανάληψη νέων
ορθολογικών παραγωγικών πρωτοβουλιών στην περιοχή**

Εξασφάλιση της απαραίτητης υποστήριξης προς φορείς κάθε είδους για τη δημιουργία των προϋποθέσεων έντασης της τοπικής αναπτυξιακής προσπάθειας και λήψης από τους φορείς αυτούς τεκμηριωμένων αποφάσεων, που αφορούν στην ανάληψη συγκεκριμένων νέων παραγωγικών πρωτοβουλιών.

— **Στόχος 2: Ορθολογική υλοποίηση νέων παραγωγικών δραστηριοτήτων στην περιοχή**

Εξασφάλιση της απαραίτητης υποστήριξης οποιουδήποτε τοπικού ή μη φορέα, που ενδιαφέρεται να αναπτύξει παραγωγικές δραστηριότητες στην περιοχή, για τον προγραμματισμό, σχεδιασμό και υλοποίηση των δραστηριοτήτων αξιοποίησης των πόρων της περιοχής. (Κλάδοι Αλιείας, Γεωργίας, Κτηνοτροφίας, Δασοκομίας, Βιομηχανίας, Βιοτεχνίας, Τουρισμού ή Παροχής Υπηρεσιών).

— **Στόχος 3: Βελτίωση της αποτελεσματικότητας των παραγωγικών μονάδων της περιοχής**

Εξασφάλιση της απαραίτητης υποστήριξης προς τις παραγωγικές μονάδες της περιοχής για τη βελτίωση των δυνατοτήτων και της αποτελεσματικότητάς τους, έτσι ώστε να προωθούνται οι παραγωγικές επιδιώξεις τους με τον αποδοτικότερο τρόπο.

— **Στόχος 4: Βελτίωση της αποτελεσματικότητας των μη άμεσα παραγωγικών φορέων της περιοχής**

Εξασφάλιση της απαραίτητης υποστήριξης προς τους μη άμεσα παραγωγικούς φορείς της περιοχής Αμβρακικού, που σχετίζονται όμως με την πολύπλευρη ανάπτυξή της, για τη βελτίωση των δυνατοτήτων και της αποτελεσματικότητάς τους, έτσι ώστε να προωθούνται οι ειδικότερες επιδιώξεις τους με τον αποδοτικότερο τρόπο.

— **Στόχος 5: Βελτίωση/επέκταση τεχνικής υποδομής περιοχής**

Συντονισμός των διαδικασιών και εξασφάλιση της απαραίτητης υποστήριξης των αρμοδίων φορέων για τον προγραμματισμό, σχεδιασμό και εφαρμογή δραστηριοτήτων βελτίωσης/επέκτασης της τεχνικής υποδομής της περιοχής Αμβρακικού (τεχνικά έργα υποδομής στους τομείς συγκοινωνιών, ύδρευσης, αποχέτευσης, αλιείας, γεωργίας, δασοκομίας, κτηνοτρο-

φίας, βιομηχανίας, βιοτεχνίας και τουρισμού) και ιδίως εκείνης που σχετίζεται με παραγωγικές δραστηριότητες.

— **Στόχος 6: Βελτίωση/επέκταση κοινωνικοπολιτιστικής υποδομής περιοχής**

Συντονισμός των διαδικασιών και εξασφάλιση της απαραίτητης υποστήριξης των αρμοδίων φορέων για τον προγραμματισμό, σχεδιασμό και εφαρμογή δραστηριοτήτων βελτίωσης/επέκτασης της κοινωνικοπολιτιστικής υποδομής της περιοχής Αμβρακικού (τεχνικά έργα υποδομής στους τομείς υγείας, παιδείας, αθλητισμού, καθώς και στον πολιτιστικό τομέα).

— **Στόχος 7: Δημιουργία προϋποθέσεων για την αυτοδύναμη ανάπτυξη της περιοχής**

Δημιουργία των προϋποθέσεων για την προώθηση της αναπτυξιακής διαδικασίας στην περιοχή, βασισμένης στη δραστηριοποίηση των τοπικών δυνάμεων.

— **Στόχος 8: Προώθηση της τοπικής ανάπτυξης με παράλληλη προστασία του περιβάλλοντος στην περιοχή**

Δημιουργία των προϋποθέσεων για την αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος στην περιοχή κατά τρόπο ώστε να μην παρεμποδίζεται παράλληλα η ανάπτυξή της.

5. ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΣ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Άννα Ωρολογιά
Οικονομολόγος-Περιφερειολόγος

Η περιοχή του Αμβρακικού Κόλπου είναι χαρακτηριστική περίπτωση περιφερειακού χώρου, η απομόνωση του οποίου υπήρξε η αιτία της οικονομικής καθυστέρησης, παρά τους αξιόλογους πόρους που διαθέτει. Για πολλά χρόνια οι οικονομικές δραστηριότητες βασίζονταν σε υποτυπώδη υποδομή, στενά όρια αγοράς και παραδοσιακές πρακτικές. Η κύρια ενασχόληση του πληθυσμού στον πρωτογενή τομέα, ο οποίος συνέβαλε και κατά το μεγαλύτερο ποσοστό στο ακαθάριστο περιφερειακό προϊόν, ενέτασαν την περιοχή στα κυλιόμενα προγράμματα δημοσίων επενδύσεων: αυτά αποτελούσαν και τη μοναδική πηγή επενδυτικής δραστηριότητας με χαρακτήρα υποδομής όμως και όχι παραγωγικό.

Η νέα αντίληψη διαχείρισης της υπαίθρου, βγάδι τον περιφερειακό χώρο από την τυχαιότητα των μεγεθών και προωθεί τη συμπληρωματική δράση στους τομείς και τους κλάδους της τοπικής οικονομίας. Απώτερος σκοπός είναι η ενσωμάτωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων σε ένα εναρμονισμένο σύνολο, ώστε αφ' ενός να αυξάνονται τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα των παρεμβάσεων από το δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, και αφ' ετέρου να υπάρχει δυνατότητα κατάλληλου προγραμματισμού με εφικτούς στόχους.

Η οικονομία του Αμβρακικού κόλπου αποτελεί ένα παράδειγμα σε εξέλιξη, αυτής της νέας αντίληψης στην περιφερειακή πολιτική. Κυριαρχεί, όπως αναμένεται εξάλλου, ο πρωτογενής τομέας, ενώ ο δευτερογενής ελάχιστα συμβάλλει στην απασχόληση και στο περιφερειακό προϊόν. Ο τριτογενής τομέας περιορίζεται σε μικρής εμβέλειας τουρισμό.

Αναλυτικότερα, ο πρωτογενής τομέας απασχολεί το 59% περίπου του ενεργού πληθυσμού των τριών νομών της περιοχής και παράγει το 36% του ακαθάριστου περιφερειακού προϊόντος. Οι συμμετοχές της γεωργίας, της κτηνοτροφίας, της αλιείας και των δασών ανέρχεται αντίστοιχα σε 55%, 37%, 6% και 2%. Στη διάρκεια της δεκαετίας 1971-1981 το ακαθάριστο

γεωργικό προϊόν της περιοχής και η παραγωγικότητα, σημείωσαν μέσους ετήσιους ρυθμούς αύξησης υψηλότερους από τους αντίστοιχους εθνικούς. Παρ' όλα αυτά, το εισόδημα κατά απασχολούμενο στον τομέα παραμένει σχετικά χαμηλό. Ο δευτερογενής τομέας απασχολεί μόνο το 17% περίπου του ενεργού πληθυσμού και παράγει το 23,5% του ΑΠΠ. Κατά το μεγαλύτερο ποσοστό οι μονάδες είναι μικρού μεγέθους και διεσπαρμένες. Ειδικά για την μεταποίηση, ήταν χαρακτηριστική η πτωτική τάση στον αριθμό των μονάδων και η ελαφρά ανοδική στην αύξηση της εγκατεστημένης ιπποδύναμης και της απασχόλησης. Το 78% περίπου των μονάδων απασχολεί 2 άτομα κατά μέσο όρο, ενώ το 91,4% απασχολεί λιγότερα από 5 άτομα. Ένα 3% των μονάδων απασχολεί από 10 έως 49 άτομα και κάτω του 1% απασχολεί πλέον των 50 ατόμων. Οι κλάδοι που κυριαρχούν είναι συνδεδεμένοι με την πρωτογενή παραγωγή, αφορούν δηλαδή την επεξεργασία και μεταποίηση αγροτικών προϊόντων. Οι υπόλοιποι έχουν κυρίως ως αντικείμενο την κλωστοϋφαντουργία και την εξόρυξη.

Γενικό χαρακτηριστικό του τομέα είναι η έλλειψη τεχνολογίας και εξειδικευμένης εργασίας, η μικρή προστιθέμενη αξία και ο χαμηλός βαθμός κλαδικής διασύνδεσης.

Παρ' όλα αυτά, η περιοχή θεωρείται πως έχει εγγενή ορισμένα συγκριτικά πλεονεκτήματα: πρώτα-πρώτα στον τομέα της αλιείας και ιχθυοκαλλιέργειας (τομέας «στρατηγικός» στα πλαίσια της εθνικής οικονομίας), δεύτερο στην αξιοποίηση του οικολογικού πλούτου (τουριστικά και ερευνητικά), τρίτο στη βελτίωση των αποδόσεων της γεωργίας και της μεταποίησης και τέλος στον «ευρύ» τουρισμό με το συνδυασμό αναψυχής και διακοπών.

Όπως είναι φυσικό, για να πάρει μορφή ένα ευέλικτο και αποδοτικό σχήμα επενδύσεων και ενεργοποίησης, χρειαζόταν το θεσμικό πλαίσιο αφενός και οι δράσεις της συγκεκριμένης πολιτικής αφ' ετέρου, με ιεράρχηση προτεραιοτήτων.

Η Προγραμματική Σύμβαση παρέχει το ζητούμενο θεσμικό πλαίσιο, ενώ καθορίστηκαν παράλληλα τα μέτρα της πολιτικής. Έτσι, ταυτόχρονα με την υλοποίηση του Τακτικού Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, δόθηκε έμφαση σε επενδύσεις υποδομής στρατηγικής φύσεως (στον τομέα των μεταφορών σε συγκοινωνιακούς κόμβους, στην απόδοση των καλλιεργειών με έργα εγγειοβελτιωτικά και αρδευτικά κλπ.). Ιδιαίτερη βαρύτητα έχει και η ολοκλήρωση της βιομηχανικής περιοχής για τη χωροθέτηση και συγκέντρωση των μονάδων, ούτως ώστε να εξυπηρετούνται με λιγότερο κόστος από υπηρεσίες (όπως παροχή ενέργειας, σύστημα αποχέτευσης και βιολογικού καθαρισμού, χώροι αποθήκευσης κλπ.). Από την άλλη πλευρά, επίσης μεγάλης σπουδαιότητας κρίθηκε η καταγραφή περιοχών οικολογι-

κού ενδιαφέροντος και η ανάλογη προστασία τους, σε συνδυασμό πάντοτε με τη δραστηριότητα της αλιείας και ιχθυοκαλλιέργειας. Γι' αυτό το λόγο, δόθηκε προτεραιότητα στην ίδρυση ιχθυογεννητικού σταθμού και τη βελτίωση απόδοσης όλων των ιχθυοτροφείων της περιοχής με προσπάθειες εισαγωγής νέας τεχνολογίας και τεχνογνωσίας.

Το σύμπλεγμα των οικονομικών δραστηριοτήτων συμπληρώνεται από τις προσπάθειες αναβάθμισης των παρεχομένων υπηρεσιών στον τουρισμό και την προβολή του αρχαιολογικού και ιστορικού πλούτου της περιοχής. Στόχος είναι η αποφυγή της υπερσυγκέντρωσης ξενοδοχειακών μονάδων και ο προσεκτικός σχεδιασμός «τουριστικών χώρων» για τη διατήρηση του τοπικού χαρακτήρα και ακόμη τη δημιουργία ιδιαίτερων προφίλ για την προσέλκυση διάφορων ομάδων τουριστών.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί πως τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα των δράσεων αυτών δεν είναι δυνατόν να φανούν αμέσως και σε όλη τους την έκταση. Σύμφωνα με τις προτεραιότητες του προγράμματος, η «Εταιρία Ανάπτυξης Αμβρακικού» θα αποτελέσει το φορέα παρακολούθησης και υποστήριξης όλων των μέτρων που παίρνονται, συμβάλλοντας στη συμπληρωματικότητα δράσης του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα.

6. ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΦΥΣΙΚΩΝ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΣΤΟΝ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟ – ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΗ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

**Άννα Γκατζέλια
Οικολόγος-Υδροβιολόγος D.E.A.**

Η περιοχή Αμβρακικού συνδυάζοντας το σπάνιο φυσικό περιβάλλον με την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και το πλήθος των φυσικών πόρων, μπορεί να αποτελέσει πυρήνα πρότυπης αγροτικής διαχείρισης, δίνοντας νέες διεξόδους στο πρόβλημα της ανάπτυξης και υιοθετώντας μια ενδογενή ολοκληρωμένη ανάπτυξη, όπου η φαντασία, οι νέες ιδέες και οι λύσεις που θα είναι προϊόν του ντόπιου πληθυσμού θα συμβαδίζουν με την εφαρμογή νέων τεχνολογιών.

I. ΦΥΣΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

Η λειτουργία των οικοσυστημάτων στηρίζεται σε ένα πλέγμα τροφικών διεργασιών που αναπτύσσονται ανάμεσα στους διάφορους οργανισμούς. Ένα γενικό μοντέλο τροφικού πλέγματος, περιλαμβάνει τους παραγωγούς, που είναι οι φυτικοί οργανισμοί (φυτοπλαγκτόν, μακρόφυτα, φύκια), τους καταναλωτές Α' τάξης που είναι φυτοφάγοι (ζωοπλαγκτόν, φυτοφάγα ψάρια) και τους καταναλωτές Β' τάξης που είναι σαρκοφάγοι (ζωοπλαγκτόν, ψάρια, πουλιά). Σημαντικό ρόλο στον κύκλο της ύλης παίζουν οι σαπροφάγοι οργανισμοί που τρέφονται από νεκρά υπολείμματα και τα βακτήρια που αποσυνθέτουν τη νεκρή οργανική ύλη και την μετατρέπουν σε θρεπτικά συστατικά. Το πιο πάνω μοντέλο μας δίνει ένα πλαίσιο της λειτουργίας του οικοσυστήματος, που στην πραγματικότητα όμως είναι πολύ πιο πολύπλοκο, μια και οι καταναλωτές δεν είναι σχεδόν ποτέ αυστηρά και μόνο σαρκοφάγοι μπορούν να είναι και φυτοφάγοι και σαπροφάγοι, ανάλογα με την αφθονία σε τροφή του οικοσυστήματος. Έτσι, το τροφικό πλέγμα είναι ένα μεταβλητό στοιχείο του οικοσυστήματος που μπορεί να αλλάζει λόγω εξωτερικών επιδράσεων ή εσωτερικών αναγκών.

Ο Αμβρακικός κόλπος είναι μια κλειστή θάλασσα που επικοινωνεί με το Ιόνιο με ένα στενό διάυλο (0,7 km πλάτος), έχει μικρό σχετικά βάθος (18 m βάθος) και ελαττωμένη αλατότητα σε σχέση με την ανοιχτή θάλασσα, γεγονός που κύρια οφείλεται στη δράση των γλυκών νερών των ποταμών Λούρου και Αράχθου που χύνονται σ' αυτόν.

Το οικοσύστημα του Αμβρακικού κόλπου χαρακτηρίζεται από ένα τροφικό πλέγμα όπου παραγωγοί είναι το φυτοπλαγκτόν και το φυτοβένθος και καταναλωτές το ζωοπλαγκτόν, το ζωοβένθος, τα μαλάκια, τα ψάρια, οι χελώνες και τα πουλιά (γλαρόνια κ.ά.).

Η περιοχή των δέλτα των δύο ποταμών περιλαμβάνει εκτεταμένους υγρότοπους, λιμνοθάλασσες, ρηχές ακτές, βάλτους κλπ.

Η αλόφιλη βλάστηση αρχίζει αμέσως μετά την παράκτια ζώνη του αλμυρού ή υφάλμυρου νερού και καλύπτει μια έκταση 43 km². Χαρακτηριστικό είδος της αλόφιλης βλάστησης κοντά στην παραλιακή ζώνη πλημμυρών είναι η αρμυρίθρα. Στη ζώνη που δεν πλημμυρίζει συχνά συναντώνται διάφορα είδη αρμυρικών. Ενώ στην μεταβατική ζώνη προς τις καλλιέργειες απαντώνται διάφορα είδη βούρλων και άλλα νιτρόφιλα είδη.

Η περιοχή της αλόφιλης βλάστησης χαρακτηρίζεται από ένα τροφικό πλέγμα όπου παραγωγοί είναι η αρμυρίθρα, τα αρμυρίκια και τα βούρλα και καταναλωτές τα μαλάκια, τα έντομα, τα αραχνίδια και τα πουλιά (καλαμοκανάδες, πετροπουλάδες, νεροχελίδονα, μικρογαλιάντρες, κιτρινοσουσουράδες, ερωδιοί κ.ά.).

Η υδρόφιλη βλάστηση της ανατολικής περιοχής του δέλτα του Λούρου έχει έκταση 27 km² και καλύπτεται σε μεγάλη έκταση από καλαμώνες. Τα διαφορετικά είδη καλαμιών που αναπτύσσονται σε κάθε ζώνη, είναι συνάρτηση της περιεκτικότητας σε NaCl του εδάφους. Εδάφη που σπάνια πλημμυρίζουν είναι ιδανικά για την ανάπτυξη διαφόρων ειδών ψαθιού και λάπας.

Η περιοχή της υδρόφιλης βλάστησης περιλαμβάνει λοιπόν ένα σύνολο παραγωγών που είναι κύρια τα καλάμια, το ψαθί και η λάπα και πολυάριθμους καταναλωτές που είναι οι σαύρες, τα βατράχια, τα έντομα, τα μαλάκια και τα πουλιά (τσικνιάδες, πελεκάνοι, πάπιες, αρπακτικά κλπ.).

Οι λιμνοθάλασσες είναι παραλιακές περιοχές μικρού βάθους που χαρακτηρίζονται από ιδιόμορφες υδροδυναμικές και εδαφολογικές συνθήκες και χωρίζονται από τη θάλασσα με τις λουρονησίδες. Έτσι, οι λιμνοθάλασσες λίγο ως πολύ απομονωμένες από τη θάλασσα μπορεί να είναι υφάλμυρες ή αλμυρές. Η αλατότητα που είναι βασικό κριτήριο για την παρουσία ζωντανών οργανισμών, είναι το συνδυασμένο αποτέλεσμα του βαθμού επικοινωνίας των νερών και των κλιματολογικών συνθηκών.

Το μικρό βάθος και ο συνεχής εμπλουτισμός των λιμνοθαλασσών σε

άλατα χάρη στις αλληλεπιδράσεις ξηράς, γλυκών νερών και θάλασσας, συντελούν στις πολύ υψηλές τιμές πρωτογενούς παραγωγής της τάξης των 10.000-35.000 kcal/m²/χρόνο, ποσό που μπορεί θεωρητικά να στηρίξει κατά μέσο όρο 22,5 kcal/m² δηλαδή 150 kg/ha εκμεταλλεύσιμα ψάρια.

Η λειτουργία του οικοσυστήματος της λιμνοθάλασσας στηρίζεται σε ένα τροφικό πλέγμα, όπου παραγωγοί είναι τα μακρόφυτα και τα φύκια του πλαγκτού και του βένθους και καταναλωτές το ζωοπλαγκτόν, το ζωοβένθος, τα αμφίβια, οι σαύρες, τα έντομα, τα αραχνίδια, τα ψάρια και τα πουλιά, υπάρχουν επίσης σε αφθονία αποικοδομητές και βακτήρια. Αυτό συμβαίνει διότι τα μεγάλα φυτοπλαγκτονικά είδη και τα μακρόφυτα είναι περισσότερο από όσα μπορούν να καταναλώσουν τα φυτοφάγα, επομένως όταν πεθάνουν αποσυντίθενται από τα σαπροφάγα και τα βακτήρια. Με αυτό τον τρόπο η σημασία των διεργασιών αποικοδόμησης είναι τεράστια σε τέτοιου είδους οικοσυστήματα. Αποτέλεσμα της πιο πάνω διαδικασίας είναι μια μεγάλη ποσότητα βιομάζας να συσσωρεύεται στον πυθμένα και να χρησιμεύει σαν τροφή των οργανισμών του νηκτού, όπως τα ψάρια.

Ανεξάρτητα από την ιχθυολογική τους αξία, οι λιμνοθάλασσες είναι σπάνιες διαμορφώσεις του πλανήτη με μια έκταση παγκοσμίως 2 × 10³ km² μαζί με βάλτους, μικρή συγκριτικά με άλλα φυσικά οικοσυστήματα. Στην Ελλάδα καλύπτουν έκταση 4.000 km² και στον Αμβρακικό 64 km².

Οι λουρονησίδες αποτελούνται από λείψανα και σπασμένα κελύφη ελασματοβραγχίων που συσσωρεύονται με τον άνεμο και τα κύματα και μετά συσσωματώνονται. Συχνά καλύπτονται από λίγο χώμα που τους επιτρέπει να αποικούνται από τυπικά φυτά της παράκτιας βλάστησης, που σχηματίζουν χαρακτηριστική ζώνωση. Σε απόσταση 0,50-1,50 m από τη θάλασσα φύονται τα νιτρόφιλα και ανθεκτικά στο αλάτι είδη, κατόπιν τα αγροστώδη και τα αλόφιλα (αρμυρίκια, βούρλα κλπ.) και τελικά το αμμόχορτο, η παπαρούνα, το μελικάρι και τα μακί όταν το υπόστρωμα σταθεροποιείται προς την μεριά της λιμνοθάλασσας.

Το τροφικό πλέγμα στις λουρονησίδες αποτελείται από τους πιο πάνω παραγωγούς και καταναλωτές τα μαλάκια, τις σαύρες, τα βατράχια και τα πουλιά (γλαρόνια και θαλασσοσφυριχτές).

Το πλήθος των οργανισμών που αποικούν μια βιοκοινωνία συνδέονται με τροφικές σχέσεις που παίζουν ένα ουσιαστικό ρόλο στην συνοχή της βιοκοινωνίας. Το σύνολο αυτών των σχέσεων που αποτελεί το τροφικό πλέγμα εξασφαλίζει την κυκλοφορία της ύλης και την μεταφορά της ενέργειας μεταξύ των διαφόρων οργανισμών του οικοσυστήματος.

Η πολύπλοκη δομή του τροφικού πλέγματος εξασφαλίζει την μεταφορά οργανικής ύλης από τους παραγωγούς στους καταναλωτές και εξισορροπεί τις αναπόφευκτες απώλειες χάρη στους σαπροφάγους οργανισμούς και τα

Λουρνησίδα Τσουκαλιού - Χαρακτηριστική βλάστηση

Στρώματα ελασματοβραγχίων της λουρνησίδας

βακτήρια. Επομένως, μέσα στα τροφικά πλέγματα η ενέργεια μετατρέπεται περνώντας από τη μια μορφή στην άλλη χωρίς να χάνεται ούτε να δημιουργείται.

Τα φυσικά συστήματα διαθέτουν συνήθως πολλά είδη οργανισμών, επομένως υψηλή ποικιλότητα γεγονός που τους εξασφαλίζει μια σημαντική σταθερότητα. Η ποικιλότητα εκφράζει το βαθμό πολυπλοκότητας των τροφικών πλεγμάτων και είναι ανάλογη του λόγου βιομάζας προς παραγωγή.

Τα πουλιά μπορούν να ανήκουν σε διαφορετικά τροφικά επίπεδα στο οικοσύστημα, αρχίζοντας από τα φυτοφάγα (ανατίδες) και φτάνοντας στα υψηλότερα τροφικά επίπεδα με τα σαρκοφάγα (πελεκάνοι, ερωδιοί, πελαργοί κλπ.), που αποτελούν σημαντικούς δείκτες καλής λειτουργίας του οικοσυστήματος. Η παρουσία τους εξαρτάται από την ύπαρξη επαρκών τόπων αναπαραγωγής και αρκετών τροφικών δυνατοτήτων (ψάρια, αμφίβια, σαύρες και έντομα).

Τα ψάρια επίσης παρουσιάζουν μια μεικτή διατροφή, ενώ μπορεί να είναι σαρκοφάγα ή φυτοφάγα.

Η χρησιμοποίηση της καθαρής παραγωγής του ζωοπλαγκτού από τα ψάρια είναι ποικίλη και κυμαίνεται από 7%-80%.

Όπως όμως οι διάφοροι οργανισμοί ενός οικοσυστήματος συνδέονται μεταξύ τους στενά μέσω των τροφικών σχέσεων, και τα διαφορετικά οικοσυστήματα αλληλοσυνδέονται έτσι και τα χαρακτηριστικά τους μεταβάλλονται μέσα στο χρόνο και στο χώρο.

Η αλληλεπίδραση των οικοσυστημάτων πραγματοποιείται είτε από την κυκλοφορία αβιοτικών παραγόντων όπως το νερό και το αλάτι, τα στερεά υπολείμματα της οργανικής ύλης και τα θρεπτικά, είτε από την κυκλοφορία βιοτικών παραγόντων που είναι τα διάφορα ζώα, όπως τα ψάρια που μετακινούνται από τον κόλπο στις λιμνοθάλασσες και στα ποτάμια, ή αντίθετα, και τα πουλιά που σε άλλα οικοσυστήματα μπορεί να τρέφονται ενώ σε άλλα να αναπαράγονται και να φωλιάζουν. Επομένως, τα ζώα με τη συνεχή κυκλοφορία τους πραγματοποιούν μια ροή ύλης και ενέργειας μεταξύ των διαφόρων οικοσυστημάτων.

II. ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΗ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

Οι ποικιλία των οικοσυστημάτων οφείλεται στις διαφορετικές φυσικές συνθήκες που είναι το κλίμα, η θερμοκρασία, οι βροχοπτώσεις αλλά και το υπέδαφος και το τοπογραφικό ανάγλυφο.

Οι διαταράξεις που προκαλούνται από τον άνθρωπο στα οικοσυστήματα μπορεί είτε να έχουν σκοπό την αύξηση της φυσικής ή ζωικής παραγωγής, είτε να είναι τυχαίες όπως οι φωτιές και η ρύπανση που προκαλείται

από την ανεξέλεγκτη παραγωγή αποβλήτων. Οι καλλιέργειες, η υπερβόσκηση, η διάβρωση των εδαφών, οι εξορύξεις μετάλλων και οι διάφορες επεμβάσεις του τύπου φράγματα, λιμάνια, αρδεύσεις κλπ., είναι δραστηριότητες του ανθρώπου που διαταράσσουν τη λειτουργία των φυσικών οικοσυστημάτων.

Η χωρίς όρια εξάπλωση της μονοκαλλιέργειας και η ανάπτυξη της βιομηχανοποιημένης εκτροφής, που στηρίζεται σε ένα μικρό αριθμό κατοικιδίων ειδών, οδηγούν την ανθρωπότητα σε μια μείωση της γενετικής ποικιλότητας. Η διατήρηση αυτής της ποικιλότητας είναι απαραίτητη για τη βελτίωση των ποικιλιών των καλλιεργουμένων φυτών ή των κατοικιδίων ζώων.

Στον Αμβρακικό, η υψηλή παραγωγικότητα του εδάφους, το ήπιο κλίμα, η υψηλή ηλιοφάνεια, η αυξημένη σχετική υγρασία και η ύπαρξη σημαντικών υδάτινων πόρων είναι παράγοντες ευνοϊκοί για την ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής. Καλλιέργειες που αναπτύσσονται είναι αυτές του αραβοσίτου και του βαμβακιού, των εσπεριδοειδών και της ελιάς, των κηπευτικών, του καπνού κλπ.

Στις καλλιέργειες ο άνθρωπος ενδιαφέρεται για την παραγωγή προϊόντων με οικονομικό ενδιαφέρον, όπως σπόρους, ρίζες και φρούτα και όχι για τη συνολική βιολογική παραγωγή. Ο χρόνος της σποράς, ποτίσματος και συλλογής των γεωργικά εκμεταλλεύσιμων εκτάσεων που ελέγχεται από τον άνθρωπο και είναι ακανόνιστος, είναι χαρακτηριστικό της ροής της ενέργειας σε αυτές, μια και υπάρχουν περίοδοι έντονης πρωτογενούς παραγωγής και περίοδοι «ανάπαυσης». Ένα άλλο χαρακτηριστικό των καλλιεργειών είναι η διοχέτευση της ενέργειας προς την παραγωγή χρήσιμων ειδών με εξάλειψη όλων των ανεπιθύμητων αντιπάλων όπως τα ζιζάνια και τα βλαβερά παράσιτα.

Η παραγωγή των καλλιεργειών συνδέεται άμεσα με την μηχανική επεξεργασία του εδάφους και τη χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, δηλαδή μια σημαντική εισφορά ενέργειας. Υπογραμμίζουμε ότι η ενέργεια που παράγεται χρησιμεύει για τη διατροφή ενώ αυτή που προσφέρουμε στο σύστημα προέρχεται κύρια από το πετρέλαιο. Τα αποθέματα ενέργειας όμως λιγοστεύουν και η εξεύρεση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, είναι αναγκαία.

Η αντικατάσταση των ώριμων φυσικών οικοσυστημάτων με νεαρά με σκοπό την αύξηση της παραγωγής είναι δυνατή στο μέτρο που η διαθεσιμότητα νερού, η ύπαρξη θρεπτικών και η καταλληλότητα του εδάφους δεν έχουν αλλοιωθεί. Η διάβρωση των εδαφών καταργεί τη δυνατότητα αύξησης της παραγωγής, επομένως το πρόβλημα έγκειται στο να διατηρηθούν

οι εδαφολογικές και κλιματικές συνθήκες σε καλή κατάσταση, γεγονός συχνά αδύνατο για τις συνθήκες της Μεσογείου.

Η κτηνοτροφία παρουσιάζει σημαντική ανάπτυξη στον Αμβρακικό με κύριους κτηνοτροφικούς κλάδους την προβατοτροφία, την αιγοτροφία και τη βοοτροφία, με επιχειρηματική δε μορφή τη χοιροτροφία και την πτηνοτροφία.

Ο άνθρωπος για να αυξήσει τη ζωική παραγωγή επιλέγει τις γενετικά πιο ενδιαφέρουσες για οικονομική ανάπτυξη ράτσες, που τις τρέφει με μια αυξημένη και βελτιωμένη τροφή. Επακόλουθο αυτής της τακτικής είναι η αύξηση της ευαισθησίας αυτών των ζώων στις αρρώστιες, που πρέπει να αντισταθμίζεται με λεπτές φροντίδες.

Επομένως, η δράση του ανθρώπου στους καταναλωτές-ζώα, μπορεί να είναι έμμεση και πραγματοποιείται με την μετατροπή της φυτοκοινωνίας για βοσκή, οπότε υπάρχει και αλλαγή στην άγρια πανίδα που προσπαθεί να προσαρμοσθεί στις νέες συνθήκες. Οι αλλαγές που θα επέλθουν στην πανίδα είναι απρόβλεπτες, αλλά η ξαφνική εμφάνιση ενός βλαβερού είδους είναι πολύ πιθανή. Η αυξημένη, λοιπόν, ζωική παραγωγή συνδέεται με ποιοτικές και ποσοτικές μεταβολές στην άγρια πανίδα. Η άμεση δράση του ανθρώπου στους καταναλωτές οφείλεται στο ψάρεμα ή το κυνήγι, τα οποία έχουν στόχο τα μεγάλα μακρόβια είδη της πανίδας που είναι και τα πιο ευαίσθητα. Η εξαφάνισή τους ευνοεί τα πιο μικρά είδη, με γρήγορη αναπαραγωγή, που έχει σαν αποτέλεσμα την ίδια ποσοτικά παραγωγή, αλλά όχι και ποιοτικά. Για παράδειγμα, η αύξηση των μικρών τρωκτικών (ποντίκια) και των ακριδίων είναι αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας.

III. ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

Φυσικά και ανθρωπογενή συστήματα βρίσκονται σε διαρκή αλληλεξάρτηση λόγω της ανταλλαγής τόσο βιοτικών όσο και αβιοτικών παραγόντων μεταξύ τους.

Θρεπτικά συστατικά που προέρχονται από τη χρήση π.χ. λιπασμάτων περνούν από τις καλλιέργειες μέσω των ρεόντων υδάτων στις λίμνες και στη θάλασσα, προκαλώντας αρχικά αύξηση της παραγωγής, αλλά καταλήγοντας αργότερα σε ανοξικές συνθήκες προβληματικές για το οικοσύστημα, όταν η πηγή ρύπανσης είναι διαρκής και ανεξέλεγκτη.

Η επιλογή κατάλληλων γενετικών ποικιλιών που γίνεται από τον άνθρωπο, μέσα από φυσικά είδη με σκοπό τον εμπλουτισμό των κατοικιδίων ειδών, είναι μια ακόμα μορφή των βιοτικών επιδράσεων, που μπορεί να έχει ένα φυσικό οικοσύστημα σε ένα ανθρωπογενές.

Οι μονοκαλλιέργειες που δημιουργεί ο άνθρωπος με σκοπό κύρια την οικονομική ανάπτυξη και που είναι συστήματα φτωχά σε είδη και ευάλωτα στις ασθένειες, έχουν πολλά να κερδίσουν, αν βρίσκονται κοντά σε φυσικά οικοσυστήματα πλούσια σε είδη που για παράδειγμα, τρέφονται με ζιζάνια και παράσιτα.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω καταλήγουμε στο ότι ο άνθρωπος επιδιώκει μια μεγάλη παραγωγή και μια μικρή σχετικά βιομάζα, για παράδειγμα στις καλλιέργειες που είναι βραχύβια συστήματα. Ενώ η φύση έχει την τάση να δημιουργεί οικοσυστήματα με αυξημένη βιομάζα και ωριμότητα.

Δια μέσου της ροής ύλης και ενέργειας μεταξύ φυσικών και ανθρωπογενών συστημάτων, τα ώριμα φυσικά οικοσυστήματα παρέχουν στα εύθραυστα ανθρωπογενή ποικιλότητα και επομένως σταθερότητα που τους λείπει, συμβάλλοντας έτσι θετικά σε αισθητικό, κλιματικό (αμβλύνει κλιματολογικές διακυμάνσεις) και γεωλογικό (κύκλος νερού, προστασία ενάντια στις πλημμύρες, ρύθμιση υδροφόρου ορίζοντα) επίπεδο.

Καταλήγουμε επομένως πως η διατήρηση των φυσικών οικοσυστημάτων του Αμβρακικού, είναι αναγκαία, πρώτο γιατί περιλαμβάνουν σημαντικά στοιχεία άξια να ερευνηθούν, να χρησιμοποιηθούν για εκπαιδευτικούς σκοπούς και αναψυχή και δεύτερο διότι αποτελούν πολύτιμους πυρήνες πλούσιους και σε ενέργεια και ποικιλότητα, κατάλληλους να εμπλουτίζουν τα φτωχά ανθρωπογενή συστήματα.

Για να επιτύχουμε τους πιο πάνω στόχους έχουμε ξεκινήσει την πραγματοποίηση μιας σειράς μέτρων, που είναι η οριοθέτηση προστατευόμενων περιοχών και ο καθορισμός των χρήσεων γης, η διαχείριση του υδατικού δυναμικού και η επιβολή του κατάλληλου ποσού νερού για την κάθε χρήση, ο έλεγχος της ρύπανσης που προκαλείται από λιπάσματα, φυτοφάρμακα και αστικά λύματα, καθώς επίσης και τη βελτίωση της παραγωγής των λιμνοθαλασσών, γεγονός που θα καλυτερεύσει την ποιότητα ζωής μιας σημαντικής μερίδας ανθρώπων, θα δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας και θα εκμεταλλευτεί τον ενδογενή φυσικό πόρο.

Ακόμη, η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω της συντήρησης και της ανάπτυξης μιας ήπιας μορφής τουρισμού, είναι ένα μέτρο που στοχεύει σε μια διαρκή και ελεγχόμενη ανάπτυξη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- GATZELIA A. 1985 Réseaux trophiques des eaux continentales. Stage E.N.S.
- ECOSSET F: 1982 Enviromental study for Agricultural and Aquacultural programmes Amvrakikos.
- LAMOTTE M. 1981 Les flux d' énergie dans les écosystèmes naturels et Humaines.
- LASSERE G. 1979 Les lagunes côtières Nat. Res. V XV no 41979.
- ΜΩΡΑΓΓΤΟΥ και
συνεργ. 1982 Προκαρκτική μελέτη βιολογικών συνθηκών του Αμβρακικού κόλπου, προσδιορισμός δυνατοτήτων υδατοκαλλιέργειας.
- RAMADE F. 1981 Ecologie des ressources naturelles Masson.
- SZIJJ 1982 Ecological Assessment of Delta Area of the Rivers Louros and Arachthos at the Gulf of Amvrakia. University of Essen GHS and I.U.C.N. Tome 1, 2.
- UNESCO 1982 Environnement et ressources naturelles: plan de six ans Nature et Ressources V XVIII no 4 1982.
- ΥΠΕΧΩΔΕ 1986 Πρόγραμμα Οριοθέτησης Υγροβιοτόπων σύμβασης RAM-SAR Υγροβιότοπος Αμβρακικός Κόλπος.

7. ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΣ: ΑΛΙΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΙΧΘΥΟΚΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΝΕΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

**Έφη Ζαλαχώρη
Ιχθυολόγος MSc**

I. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΚΑΙ ΑΛΙΕΥΤΙΚΗ – ΙΧΘΥΟΚΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Το 1985 υπογράφηκε από 28 Κεντρικούς και Τοπικούς Φορείς, η Προγραμματική Σύμβαση Αμβρακικού (ΠΣΑ), πενταετούς διάρκειας. Μ' αυτήν καθορίστηκαν οι νέες κατευθύνσεις ανάπτυξης της περιοχής. Μια από τις βασικότερες επιδιώξεις του προγράμματος, ήταν η μεγαλύτερη συμμετοχή της περιφέρειας Αμβρακικού στην οικονομική ανάπτυξη κι αξιοποίηση των φυσικών της πόρων και της υποδομής της.

Εγκαινιάστηκε λοιπόν ένα νέο πρότυπο περιφερειακής ανάπτυξης, στο οποίο η ΠΣΑ λειτούργησε σαν σημαντικό εργαλείο, παρέχοντας το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο για νέου τύπου αναπτυξιακές παρεμβάσεις και προσφέροντας τον απεγκλωβισμό από τις κλασικές μορφές ανάπτυξης.

Στα πλαίσια του νέου μοντέλου ανάπτυξης, ένας σημαντικός αριθμός έργων αφιερώθηκε στον αλιευτικό και ιχθυοκομικό τομέα. Τα έργα αυτά θεωρήθηκαν «προαπαιτούμενα», εφόσον θα έθεταν τις βάσεις για την περαιτέρω ανάληψη επενδυτικών δραστηριοτήτων από τον κοινωνικό και ιδιωτικό φορέα.

Η κεντρική ιδέα του μοντέλου ήταν αφενός να περιοριστεί η παρέμβαση των κεντρικών οργάνων μόνο σε βασικά έργα «υποδομής» (ιχθυόσκαλα, μονάδες - πιλότοι), κι αφετέρου να δοθούν τα απαραίτητα κίνητρα και ερεθίσματα για την παραπάνω αναφερόμενη ανάληψη επενδυτικών πρωτοβουλιών. Παράλληλα, το παλαιό σχέδιο ανάπτυξης, η εγκατάσταση δηλαδή παραγωγικών μονάδων στην περιφέρεια που κατευθύνονται παρ' όλα αυτά από το κέντρο, δεν μπορεί πλέον να προσφέρει στην τοπική ανάπτυξη, γιατί

αξιοποιεί μεν κάποιο εργατικό δυναμικό μιας συγκεκριμένης περιοχής, αλλά σπάνια επανεπενδύει σ' αυτήν τα κέρδη της επιχείρησης.

Σήμερα, από τον πληθυσμό της υπαίθρου, συνεχώς αυξανόμενος αριθμός γεωργών, αγροτών και ψαράδων μετατρέπεται σε «επιχειρηματίες» που θέλουν να εκσυγχρονίσουν την παραγωγή τους, εκμεταλλεύομενοι τις τελευταίες τεχνολογικές εξελίξεις και να ανταποκριθούν στις σημερινές ανάγκες της διεθνούς αγοράς. Επομένως, ο παλαιός τύπος ροής πληροφοριών από το κέντρο προς την περιφέρεια, είναι πλέον ανεπαρκής. Την αδυναμία αυτή έρχεται σήμερα να καλύψει η δημιουργία κέντρων πληροφόρησης στην περιφέρεια.

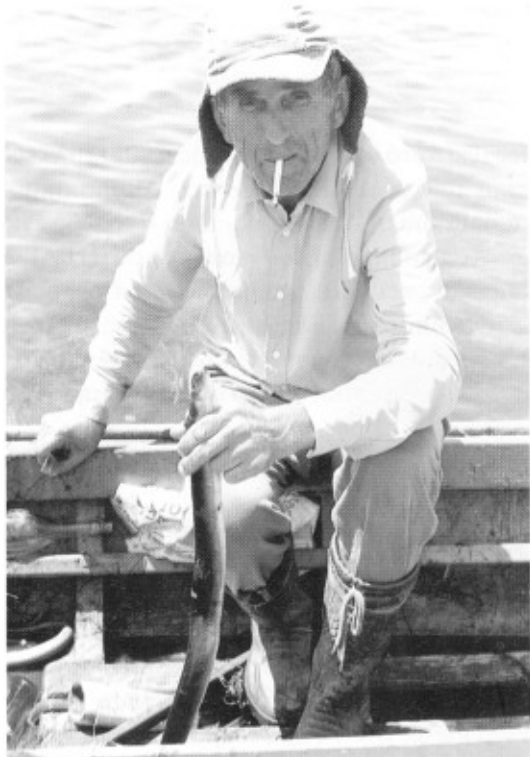
Μέσα λοιπόν σ' αυτή τη λογική της συνεχούς ενημέρωσης για τον εκσυγχρονισμό της παραγωγικής διαδικασίας — εντός των ορίων της περιβαλλοντικής προστασίας — και της σωστής διακίνησης του προϊόντος, εντάσσεται και η κατάρτιση του καταλόγου των αλιευτικών έργων στο άρθρο 8 της ΠΣΑ. Σ' αυτόν περιέχονται τρεις ομάδες έργων:

- 1) Για τη σωστή διακίνηση του προϊόντος και την εξασφάλιση της αλιευτικής παραγωγής: Κεντρική ιχθυόσκαλα και διαλογητήριο χελιού.
- 2) Για τον εκσυγχρονισμό στη διαχείριση των λιμνοθαλασσών: μελέτες διαχείρισης, βελτιωτικά έργα και μικρά pilot-plans.
- 3) Για την ανάπτυξη των υδατοκαλλιέργειών:
 - α) Μονάδες πιλότοι στις θαλάσσιες υδατοκαλλιέργειες (πλωτά συστήματα ιχθυοκαλλιέργειας κι οστρακοκαλλιέργειας και δεξαμενές πάχυνσης ή/και περικλειστα για τη γαριδοκαλλιέργεια), και υδατοκαλλιέργειες γλυκού-υφάλμυρου νερού (δεξαμενές πάχυνσης χελιού, κεφάλου, κυπρίνου κλπ. σ' εντατικά ή/και ημιεντατικά συστήματα).
 - β) Σταθμοί:
 - Συλλογής — προπάχυνσης — διάθεσης χελιού ανόδου (elvers)
 - Τεχνητής αναπαραγωγής — διάθεσης γόνου ευρύαλων fish fry ψαριών (τσιπούρα, λαυράκι, γλώσσα) και καρκινοειδών (γαρίδα).

Στα παραπάνω έργα εντάσσονται και τμήματα έρευνας και προγραμματισμού, καθώς και εργαστήριο συνεχούς παρακολούθησης της ποιότητας των νερών του Αμβρακικού.

Σύμφωνα με το πνεύμα της ΠΣΑ, τα αλιευτικά έργα υλοποιούνται από τα κεντρικά όργανα, μέσα από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, αλλά τη διαχείριση και εκμετάλλευσή τους αναλαμβάνουν τοπικοί φορείς με τη μορφή μικτών επιχειρήσεων ή δημοσυνεταιριστικών εταιριών.

Πιστεύεται ότι εκμεταλλεζόμενος ο τοπικός πληθυσμός τα παραπάνω έργα, σαν πυρήνες αλιευτικής ανάπτυξης, μπορεί να αξιοποιήσει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής του, με τέτοιο τρόπο, που η αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος να συμβαδίζει με τη διατήρηση μιας ποιότητας

Ψαράς της περιοχής

Το δέλτα του Λούρου

ζωής. Για να επιτευχθεί αυτό θα πρέπει κυρίως η εκμετάλλευση των αλιευτικών πληθυσμών και των φυσικών πόρων του Αμβρακικού να πραγματοποιείται μέσα στα όρια διατήρησής τους. Εκεί ακριβώς έγκειται και η ουσιαστική και πρωτότυπη συμβολή του νέου θεσμού (ΠΣΑ). Στο ότι δηλαδή η κατεύθυνση ανάπτυξης που δίνει, συμβαδίζει με την προστασία ενός από τα πιο σπάνια υδάτινα οικοσυστήματα της Ευρώπης, αλλά ταυτόχρονα πηγάζει και μέσα από αυτό. Η επένδυση λοιπόν στην αλιεία και τις υδατοκαλλιέργειες έρχεται σαν μια φυσική κατάληξη αυτής της ιδιαιτερότητας.

II. ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΣ: ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΙΑΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Ο ανθρώπινος πληθυσμός του Αμβρακικού ζούσε στο παρελθόν σε μια δυναμική ισορροπία με το υγρό στοιχείο. Εκμεταλλεύονταν την αλιευτική παραγωγή του κόλπου, των λιμνοθαλασσών και των γλυκών νερών, στηριζόμενος στη γνώση που αποκτάει ο άνθρωπος με την καθημερινή παρατήρηση της «λειτουργίας» της φύσης, σαν αναπόσπαστος οργανισμός της.

Έτσι, οδηγήθηκε στην εφεύρεση διάφορων τύπων ψαρέματος, προσαρμοσμένων στα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά της λιμνοθάλασσας και στην αναπαραγωγική συμπεριφορά των ιχθυοπληθυσμών. Μ' αυτό τον τρόπο εκμεταλλεύτηκε μεν τους ιχθυοπληθυσμούς αλλά παράλληλα διευκόλυνε τους αναπαραγωγικούς τους δρόμους, συντήρησε και προφύλαξε τη σπάνια δομή του λιμνοθαλασσιού οικοσυστήματος από τις καταστροφικές συνέπειες των φυσικών φαινομένων (υψηλοί κυμματισμοί, πλημμύρες κλπ.).

Το γενικότερο μοντέλο διαχείρισης της υπαίθρου που επικράτησε μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, δηλαδή η δημιουργία αστικών κέντρων ανάπτυξης γεωργίας, κτηνοτροφίας, υλοποιήθηκε σε βάρος του κόλπου και των υδροβιοτόπων (αποστραγγίσεις, φράγματα, λύματα, φυτοφάρμακα, λιπάσματα κλπ.). Μέσα δε από τη νέα αυτή λογική περιφερειακής ανάπτυξης, συνειδητοποιήθηκε η δυνατότητα εντατικότερης επέμβασης στο οικοσύστημα με τη χρήση της τεχνολογίας. Χαλάρωσαν οι δεσμοί και η εξάρτηση του ανθρώπου από το περιβάλλον του και αμβλύνηκε η αρχική απέναντι στο οικοσύστημα ευαισθησία, η οποία επιβαλλόταν από την ανάγκη επιβίωσης μέσα σ' αυτό. Το αποτέλεσμα αυτής της διεργασίας ήταν η υποβάθμιση του Αμβρακικού κόλπου και των υδροβιοτόπων του.

Σήμερα και αφού οι απώλειες έχουν γίνει κοινή συνείδηση, άρχισε η σταδιακή επαναφορά του οικοσυστήματος του Αμβρακικού στην αρχική του κατάσταση. Έτσι, η εφαρμογή της σύγχρονης τεχνολογίας στους τομείς: αλιευτική διαχείριση — διαχείριση λιμνοθαλασσών και υδατοκαλλιέργειας, έρχεται αυτή τη φορά να αντισταθμίσει τις απώλειες, είτε επαναφέ-

Παραδοσιακές ιχθυοσυλληπτικές εγκαταστάσεις στις λιμνοθάλασσες του Αμβρακικού

ροντας και βελτιώνοντας την αρχική δομή στις λιμνοθάλασσες, είτε επιλύοντας το πρόβλημα της συνεχούς μειούμενης εσόδευσης γόνου (fry recruitment) στον Αμβρακικό κόλπο. Των επεμβάσεων αυτών επιβάλλεται να προηγηθούν σύμφωνα με τους όρους της ΠΣΑ: α) μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων και β) χρονοδιάγραμμα — σχέδιο εφαρμογής με σκοπό την ελαχιστοποίησή τους, ώστε να μην ξεπεραστούν τα «όρια επαναφοράς».

III. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΑΛΙΕΥΤΙΚΗΣ – ΙΧΘΥΟΚΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Σύμφωνα με τη λογική του νέου μοντέλου αγροτικής διαχείρισης, όπως αυτό εκφράστηκε σε προηγούμενες συνδιασκέψεις του ΟΟΣΑ, οι κατευθύνσεις των ιχθυοκομικών κυρίως επενδύσεων, θα πρέπει να δώσουν προτεραιότητα στα ενδώδιμα καλλιεργούμενα είδη, των οποίων η εκτροφή συνδέεται άμεσα με τα ιδιαίτερα μορφολογικά και κλιματολογικά στοιχεία της περιοχής (βλ. όστρακα, χέλια, γαρίδες, κέφαλος). Επιπλέον, για τα είδη αυτά υπάρχει ήδη δίκτυο διακίνησης στην ελληνική και ξένη αγορά.

Συνοπτικά και λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, προτείνεται η προώθηση των εξής κλάδων υδατοκαλλιέργειας στον Αμβρακικό κόλπο:

α. Οστρακοκαλλιέργεια:

Αιτιολογία: – αφθονία γόνου – χαμηλό κόστος επένδυσης σε σχέση με την απόδοσή της (προϊόν ανά μονάδα επιφανείας θαλάσσιας έκτασης).

– δυνατότητες διακίνησης του προϊόντος στην ξένη αγορά ενώ κερδίζει συνέχεια έδαφος στην ελληνική.

Περιβαλλοντικές επιπτώσεις: ελάχιστες, εφόσον γίνει σωστή εκτίμηση της δυνατότητας φόρτισης ανά μονάδα επιφανείας θαλάσσιας έκτασης.

β. Χελοκαλλιέργεια

Αιτιολογία – αφθονία αρτεσιανών νερών σταθερής θερμοκρασίας 18° C καθώς και περιοχών εσόδευσης «γόνου» (elvers).

– εξαγωγίμο είδος με μεγάλες δυνατότητες στη διεθνή αγορά, όπου το χέλι του Αμβρακικού έχει ήδη καλό όνομα. Η απόδοση της εντατικής χελοκαλλιέργειας κυμαίνεται μεταξύ 25 και 80 Kgr/m³ νερού.

Περιβαλλοντικές επιπτώσεις: Χρειάζεται προσοχή στην εκτίμηση των ορίων κατανάλωσης αρτεσιανού νερού και αλιείας γόνου (elvers). Η χρήση απλού βιολογικού φίλτρου στις εντατικές μονάδες περιορίζει στο ελάχιστο την οργανική ρύπανση του περιβάλλοντος.

γ. Γαριδοκαλλιέργεια

Είναι ένας πολλά υποσχόμενος κλάδος. Προτείνεται η προώθηση της καλλιέργειας ενός συγγενούς προς το ενδώδιμο είδος (γάμπαρη), αλλά σε πρώτο στάδιο μέσω διερευνητικών μονάδων ημιεντατικής και εντατικής εκτροφής.

Αιτιολογία: – καλές θερμοκρασιακές και γεωμορφολογικές συνθήκες
– ιδανικές συνθήκες αγοράς

Περιβαλλοντικές επιπτώσεις: όπως παραπάνω.

δ. Εκτροφή κεφάλου σε ημιεντατικά συστήματα

Αιτιολογία: – άφθονα υφάλμυρα νερά πλούσια σε φυσικές τροφές

– καλές θερμοκρασιακές συνθήκες

– ιδανικές συνθήκες στην αγορά αυγοτάραχου

Απόδοση: 4-6 Kgr/m².

Περιβαλλοντικές επιπτώσεις: ελάχιστες, εφόσον οι χωμάτινες λεκάνες κατασκευάζονται εκτός της ζώνης υψηλής προστασίας.

Τέλος, σε όλες τις περιοχές της Ελλάδος που έχουν εγκατασταθεί πλωτά συστήματα πάχυνσης ευρύαλων ψαριών (λαυράκι, τσιπούρα), η απόδοσή

τους έχει υπερβεί και τις πιο αισιόδοξες προβλέψεις. Επομένως, η συγκεκριμένη ιχθυοτροφική επένδυση είναι ανεξάρτητη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της περιοχής.

Φυσικά, η ανάπτυξη του κλάδου στην περιοχή θα δημιουργήσει την ανάγκη καθετοποίησης της παραγωγής, με την ίδρυση μεταποιητικών μονάδων, μονάδων παραγωγής τροφής, αλλά και αντιπροσωπειών μηχανολογικού και άλλου εξοπλισμού.

Το παραπάνω πλάνο ιχθυοκομικής ανάπτυξης, μπορεί να αποδώσει μόνο εφόσον εφαρμοστεί με βάση χρονοδιάγραμμα και εφόσον υπάρχει πλήρης γνώση της αγοράς αλλά και των ορίων ανοχής του οικοσυστήματος, τόσο στην προμήθεια γόνου (όπου είναι αδύνατη η τεχνική αναπαραγωγή του) όσο και στη διατάραξη των φυσικοχημικών παραμέτρων των νερών του κόλπου.

Όσον αφορά τον τομέα της αλιείας, έχει ήδη σχεδιαστεί ένα πρόγραμμα ανάπτυξης για όλη την Ελλάδα, στο οποίο εντάσσεται και η περιοχή Αμβρακικού. Σ' αυτό περιλαμβάνονται:

- Μελέτες διαχείρισης ιχθυοπληθυσμών στις ελληνικές θάλασσες.
- Κίνητρα για τον εκσυγχρονισμό του αλιευτικού στόλου και εξοπλισμού.
- Κατασκευή αλιευτικών καταφυγίων.
- Εγκατάσταση λειτουργία κεντρικής ιχθυόσκαλας σε περιοχές σημαντικής διακίνησης αλιεύματος.

Στα πλαίσια της εφαρμογής του παραπάνω προγράμματος στον Αμβρακικό, θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στην εκπόνηση μελετών εκτίμησης και διαχείρισης ιχθυοπληθυσμών με έμφαση στον έλεγχο αλιείας του γόνου. Στο θέμα αυτό μπορεί να προσφέρει και η Ιχθυόσκαλα, η οποία διευρύνοντας τους στόχους της και προσαρμόζοντάς τους στα ιδιαίτερα προβλήματα του Αμβρακικού, μπορεί να αποτελέσει σημαντική τράπεζα πληροφοριών και δειγματοληπτικό κέντρο.

Καταλήγοντας, τέλος, πιστεύουμε ότι σύμφωνα με τους παραπάνω στόχους, τα προγραμματισθέντα αλιευτικά έργα της ΠΣΑ, θεωρούνται επαρκή για την προώθηση των προτεινομένων κατευθύνσεων ανάπτυξης του Ιχθυοκομικού και Αλιευτικού τομέα, μέσα όμως από τη λειτουργική σύνδεσή τους σε 3 μεγάλα κέντρα:

- Κέντρο διαλογής - διακίνησης αλιεύματος
- Κέντρο θαλασσιών υδατοκαλλιεργειών
- Κέντρο υδατοκαλλιεργειών γλυκών - υφάλμυρων νερών, τα οποία εκτός από τον επιχειρηματικό, συμβουλευτικό και διερευνητικό τους χαρακτήρα, θα πρέπει να έχουν και αρμοδιότητες πάνω:
 - στη διαχείριση των ιχθυοπληθυσμών
 - στον έλεγχο αλιείας γόνου για τον εφοδιασμό ιχθυοτροφικών μονάδων

- στον έλεγχο της ποιότητας των νερών
- σε κάθε επέμβαση στα λιμνοθαλάσσια οικοσυστήματα και γενικά στους υγροβιότοπους του Αμβρακικού και τέλος
- στα όρια εγκατάστασης ιχθυοτροφικών επενδυτικών μονάδων μέσα σ' αυτό.

8. ΣΧΕΔΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ

Αλέκος Κοτζαμπόπουλος
Οικονομολόγος MSc

Ι. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1. Εισαγωγή

Το κυρίαρχο πρότυπο Τουρισμού που διαμορφώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1960, βασιζόταν σε μια μονόπλευρη πίστη για μια τουριστική μεγέθυνσης άνευ όρων. Όμως, ο άναρχος και απρογραμμάτιστος χαρακτήρας αυτής της μεγέθυνσης χωρίς παράλληλη οργανική και λειτουργική σύνδεση με άλλους τομείς, δεν απέφερε πάντα τα αναμενόμενα οικονομικά αποτελέσματα, ενώ προκάλεσε σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στο φυσικό και το ανθρωπογενές περιβάλλον.

Η ενεργειακή κρίση και η οικονομική στασιμότητα στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η ισχυροποίηση του οικολογικού κινήματος, η έντονη δραστηριοποίηση διεθνών οργανώσεων σχετικά με τις αρνητικές επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού στο περιβάλλον, οδήγησαν στη διαμόρφωση νέων καταναλωτικών προτύπων και αξιών, που βασίζονταν σε μια αντίληψη για προσεκτική κατανάλωση και διαχείριση των πόρων και συνετέλεσαν σταδιακά στη διαμόρφωση μιας νέας τουριστικής ανάπτυξης.

Συνειδητοποιήθηκε η ανάγκη, ο προγραμματισμός της τουριστικής ανάπτυξης να ενσωματώνει οικολογικές παραμέτρους, έτσι ώστε να σέβεται τη λειτουργία των φυσικών συστημάτων και εκτιμήθηκε παράλληλα, ως αναγκαίο, να ελέγχονται οι μορφές και οι κλίμακες του τουρισμού, έτσι ώστε να περιορίζονται οι αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, με την ευρύτερη έννοια.

Σαν συνέχεια των παραπάνω, τα τελευταία χρόνια, παρατηρούνται θεμελιώδεις διαφοροποιήσεις της τουριστικής ζήτησης και προσφοράς, με αποτέλεσμα η μορφοποίηση και η σύνθεση του τουριστικού προϊόντος, να συνδέεται, όλο και περισσότερο με την προστασία και την ανάδειξη του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος (παραδόσεις, γλώσσα, έθιμα κλπ.).

Συμπερασματικά, μέσα από αυτή την ιστορική διαδρομή των 20 χρόνων φθάσαμε, από το σημείο σύγκρουσης μεταξύ τουρισμού και προστασίας, στην αναγνώριση του κρίσιμου και ενεργητικού ρόλου του τουρισμού στην περιφερειακή πολιτική προστασίας και ανάπτυξης και στην αποδοχή του ως παράγοντα αλλαγής και προόδου.

2. Χαρακτηριστικά εναλλακτικού τουρισμού

Τα γενικά χαρακτηριστικά του είναι τα παρακάτω:

- Είναι ήπιος χωρίς δαπανηρές εγκαταστάσεις και επεμβάσεις μεγάλης κλίμακας στο περιβάλλον και βρίσκεται πιο κοντά στη φύση και στους παραδοσιακούς τρόπους ζωής.
- Δεν έχει μαζικό και αλλοτριωτικό χαρακτήρα και ευνοεί την ανάπτυξη της φιλίας, της κατανόησης και του σεβασμού ανάμεσα σε ανθρώπους διαφορετικής φυλής, κουλτούρας και επαγγέλματος.
- Δεν οδηγεί σε τουριστική μονοκαλλιέργεια, γιατί η τουριστική ανάπτυξη λειτουργεί στα πλαίσια μιας διάρθρωσης, όπου προωθείται ταυτόχρονα και η ανάπτυξη όλων των άλλων κλάδων.
- Το τουριστικό ενδιαφέρον προσανατολίζεται στις φυσικές, κοινωνικές και πολιτιστικές ιδιαιτερότητες ενός τόπου και υπάρχει πεδίο για ακαδημαϊκή περιέργεια, έρευνα και μάθηση.

Οι μορφές εναλλακτικού τουρισμού μικρής κλίμακας που αναπτύχθηκαν σε αυτή τη λογική, συνειδητοποιήθηκε ότι μπορούν να σεβασθούν και να αναδείξουν αποτελεσματικά τις κοινωνικοπολιτιστικές παραμέτρους των τοπικών κοινωνιών, προστατεύοντας ταυτόχρονα το φυσικό περιβάλλον. Παράλληλα, έγινε αποδεκτό, ότι οδηγούν σε άμεσα οικονομικά ωφέλη για τον τοπικό πληθυσμό σε όρους εισοδήματος και απασχόλησης, κυρίως λόγω ισχυρής διασύνδεσης με την τοπική οικονομία.

3. Βασικές αρχές ενός προγράμματος ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού

- Η σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος είναι εξαιρετικά σύνθετη και ο τουρισμός δυνητικά μπορεί να προκαλέσει ένα ευρύ φάσμα περιβαλλοντικών επιπτώσεων οικονομικού, οικολογικού, αισθητικού και πολιτι-

στικού περιεχομένου. Από την άποψη αυτή είναι σημαντικά δύο πράγματα:

- α) Είναι σημαντικό οι περιβαλλοντικές παράμετροι να ενσωματώνονται από την αρχή μέσα στις πολιτικές για τουριστική ανάπτυξη και δεν αρκεί να εξετάζονται ex-post οι επιπτώσεις κάθε τουριστικής δραστηριότητας στο περιβάλλον.
 - β) Η πολιτική τουριστικής ανάπτυξης πρέπει να είναι «συντηρητική», έτσι ώστε να σταθμίζονται οι επιπτώσεις στο περιβάλλον, και ελεγχόμενη, με την έννοια ότι θα τίθενται στόχοι ανάπτυξης, οι οποίοι δεσμευτικά θα τηρούνται.
- Είναι απαραίτητο να εξασφαλισθεί αποτελεσματική προστασία της φύσης και του περιβάλλοντος. Ένας αποτελεσματικός τρόπος προστασίας είναι η ίδρυση Φυσικών Πάρκων. Επιπρόσθετα, επειδή τα διάφορα οικοσυστήματα ενός πάρκου είναι αλληλοεξαρτώμενα, για να ασκηθεί μια αποτελεσματική πολιτική προστασίας, απαιτείται ενιαία και ολοκληρωμένη αντιμετώπιση και διαχείριση και διαρκής συνεργασία ανάμεσα σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς.
 - Η εξασφάλιση της συναίνεσης και της ενεργητικής συμμετοχής του τοπικού πληθυσμού, αποτελεί «εκ των ουκ άνευ» προϋπόθεση για την επιτυχία ενός προγράμματος ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού. (Προϋπόθεση γι' αυτό είναι να εξασφαλισθεί η συμμετοχή του στα ωφέλη της ανάπτυξης και να κατοχυρωθεί η ιδιοκτησία τους).
 - Η τουριστική ανάπτυξη πρέπει να λειτουργήσει, στα πλαίσια μιας διάρθρωσης όπου προωθείται τουλάχιστον και η ανάπτυξη των άλλων τομέων.
 - Τέλος, είναι αναγκαίος και κρίσιμος ο ρόλος της δημόσιας παρέμβασης για: τη δημιουργία του κατάλληλου θεσμικού και διαχειριστικού πλαισίου, τη διαμόρφωση του σύνθετου τουριστικού προϊόντος, την εξασφάλιση των απαραίτητων πόρων, ένα γενικό χωροταξικό σχεδιασμό, το διακανονισμό των ιδιοκτησιών, κλπ.

II. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟ

Ο προσδιορισμός από την Π.Σ. Αμβρακικού της προώθησης μορφών εναλλακτικού τουρισμού ως κλάδου αιχμής, ανταποκρίνεται στην επιδίωξη να αξιολογηθούν οι ιδιάζοντες πόροι της περιοχής (υδροβιότοποι - λιμνοθάλασσες, λουρονησίδια, διπλό δέλτα, παραποτάμια δάση, σπάνια πανίδα, στοιχεία ιστορικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος, λαογραφικού ενδιαφέροντος, οικισμοί και κτίσματα, κλπ.) και βασίζεται στην πεποίθηση ότι

όχι μόνο προϋποθέτουν, αλλά μπορεί και να συμβάλουν στην προστασία του περιβάλλοντος και στην ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων της περιοχής και φυσικά στην ευρύτερη οικονομική και κοινωνική της ανάπτυξη.

1. Λογική της διαμόρφωσης των ορίων της περιοχής μελέτης

Επειδή δεν υπήρξε η κατάλληλη υποδομή για ένα αποτελεσματικό καθεστώς διατήρησης και προστασίας (που θα περιλάμβανε, την οριοθέτηση και νομική κατοχύρωση ζωνών διαφορετικού βαθμού προστασίας, τη διαχείριση του υδατικού ισοζυγίου, τη λειτουργία του συστήματος μόνιμης παρακολούθησης επιφανειακών υδάτων, τη λήψη μέτρων περιορισμού της ρύπανσης των υδάτινων αποδεκτών και του κυνηγίου, τη σύσταση φορέα διαχείρισης με συμβουλευτικό και αργότερα εκτελεστικό έργο, κλπ.), γι' αυτό, το προκαταρκτικό πρόγραμμα περιορίστηκε σε προτάσεις που αφορούν επεμβάσεις για αξιοποίηση στις ζώνες Β και Γ, κατά RAMSAR (1986).

Στο βάθος λιμάνι και οικισμός Κόπραινας

Η επιλογή των ορίων της μελέτης έγινε σύμφωνα με την εγγύτητα των χώρων στις οικολογικές ενότητες της ζώνης Α, όπου είναι οι χώροι που προσφέρουν το ιδιαίτερο τουριστικό προϊόν. Ακόμη, στα όρια της μελέτης συμπεριλήφθηκαν χώροι με ενδιαφέροντα πολιτιστικά στοιχεία, ενώ αποκλείστηκαν χωρικές ενότητες που μπορούν να εξελιχθούν σύμφωνα με τα κοινά πρότυπα ανάπτυξης.

III. ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Με βάση τις θεμελιώδεις αρχές που πρέπει να διέπουν ένα πρόγραμμα ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού, καθώς επίσης και τα γενικά και ειδικά χαρακτηριστικά του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος της περιοχής, προσδιορίστηκαν οι στόχοι, οι μορφές, οι κλίμακες και το περιεχόμενο ενός τέτοιου προγράμματος στο Β. Αμβρακικό.

1. Στόχοι

Γενικό στόχο αποτέλεσε η διαμόρφωση ενός προκαταρκτικού προγράμματος εναλλακτικών μορφών τουρισμού στο Β. Αμβρακικό Κόλπο, όπου ο στόχος της ανάπτυξης και της βελτίωσης της ποιότητας ζωής και της ευημερίας των κατοίκων, θα συμπορεύεται με την προστασία, τη διατήρηση και την ανάδειξη του περιβάλλοντος.

Οι επιμέρους στόχοι της μελέτης ήταν:

- Η διατύπωση των βασικών αρχών που πρέπει να χαρακτηρίζουν ένα τέτοιο πρόγραμμα.
- Η διερεύνηση και αξιολόγηση του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος (π.χ. επισήμανση κοινοτήτων και τοποθεσιών που γειτνιάζουν με τους υγρότοπους).
- Η περιγραφή και διαμόρφωση του τουριστικού προϊόντος.
- Η διατύπωση προτάσεων για πιθανά σχήματα χρηματοδότησης και διαχείρισης.
- Η κατάστρωση ενός Προγράμματος Δράσης.

2. Μορφές και κλίμακες

Εκτιμήθηκε ότι σε πρώτη φάση τουλάχιστον, η περιοχή προσφέρεται κυρίως για κάποιους περιπάτους και εκδρομές οικολογικού και περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος από τουρίστες (Έλληνες ή ξένους), που θα διαμένουν βασικά στην Άρτα και στην Πρέβεζα και θα προσανατολίζονται από εκεί προς την περιοχή με την κατάλληλη ενημέρωση (οικολογικός τουρισμός), καθώς επίσης και για ερευνητικές παρατηρήσεις από επιστήμονες και ομά-

δες ειδικών ενδιαφερόντων (επιστημονικός τουρισμός).

Κατά δεύτερο λόγο θα μπορούσε να προταθεί ένα πρόγραμμα αγροτουριστικής ανάπτυξης, σε λίγες προσεκτικά επιλεγμένες κοινότητες. Εκτιμήθηκε επίσης, ότι θα πρέπει να γίνουν εξαιρετικά επιλεγμένες παρεμβάσεις σε ό,τι αφορά τη δημιουργία της απαραίτητης υποδομής σε τομείς-κλειδιά (ξενώνες, εργαστήρι επιστημονικό, ενοικιαζόμενα δωμάτια, διευθετήσεις χώρων, σημάσεις, τουριστικά περίπτερα, αναπαλαιώσεις κλπ.), χωρίς μεγάλες επενδύσεις και υψηλή χρηματοδότηση, με συστηματική προσπάθεια αποφυγής δημιουργίας προσδοκιών για μεγαλεπίβολα σχέδια και να αφηθεί το πρόγραμμα να αποκτήσει σταδιακά τη δική του δυναμική, αυτοπροωθούμενο, μέσα σε ένα πλαίσιο διακριτικού αλλά καθοριστικά κεντρικού ελέγχου και διαχείρισης, έτσι ώστε να αποφευχθούν αρνητικές επιδράσεις στο περιβάλλον.

3. Περιεχόμενο του προγράμματος

(1) Σχεδιασμός θεσμικού πλαισίου

- α) Προγραμματισμός και έλεγχος των χρήσεων γης με κύριους άξονες την αποσαφήνιση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος και την εκπόνηση μελέτης για ένα γενικό χωροταξικό σχεδιασμό.
- β) Προσεκτικός Σχεδιασμός και Έλεγχος του τουρισμού, με μελέτες για την ικανότητα φόρτισης της περιοχής και τον πλήρη έλεγχο της κίνησης των τουριστών που θα γίνεται στις ζώνες Β και Γ και έξω από αυτές.
- γ) Προτάσεις για ενιαίο φορέα διαχείρισης και διοίκησης του τουρισμού και της διατήρησης του περιβάλλοντος.
- δ) Προτάσεις για το καθεστώς προστασίας της φύσης και του περιβάλλοντος με κύρια στοιχεία την κήρυξη της περιοχής ως Εθνικού Πάρκου και της Νομικής κατοχύρωσης με συγκεκριμένα μέτρα προστασίας της οριοθέτησης της περιοχής σε ζώνες με Α, Β και Γ βαθμό προστασίας.
- ε) Προτάσεις για την πληροφόρηση και ενημέρωση του πληθυσμού, καθώς επίσης και την επιμόρφωση εξειδικευμένου προσωπικού.

(2) Σχεδιασμός προσφερόμενων υπηρεσιών

α. Κέντρα υποδοχής: Προτείνεται η λειτουργία δύο γραφείων υποδοχής των τουριστών στην Πρέβεζα και στην Άρτα και δύο κέντρα υποδοχής στην περιοχή μελέτης, στη Σαλαώρα και στην Κόπρainera.

Ειδικότερα, το κέντρο υποδοχής τουριστών και επιστημόνων στη Σαλαώρα θα περιλαμβάνει αίθουσα διαλέξεων, επιστημονικό εργαστήριο, αίθουσα γνωριμίας με τους υδροβιότοπους του Αμβρακικού και μι-

κρό ξενώνα 10-15 ατόμων. Το κέντρο υποδοχής στην Κόπραινα θα περιλαμβάνει αίθουσα υπό τύπου μουσείου για το ιστορικό παρελθόν του λιμανιού, αίθουσα που θα λειτουργεί σαν κέντρο πληροφόρησης σχετικά με το φυσικό περιβάλλον και μικρό ξενώνα.

β. Διαμονή: Ο μεγάλος αριθμός ατόμων θα διανυκτερεύει στην Πρέβεζα και στην Άρτα. Στα πλαίσια της περιοχής, εκτός από τους ξενώνες της Κόπραινας και της Σαλαώρας, είναι δυνατή η διαμονή στην Κορωνησία όπου υπάρχει δίκτυο ενοικιαζομένων δωματίων. Μελλοντικά είναι πιθανόν δυνατή η δημιουργία μικρού αριθμού ενοικιαζομένων δωματίων στα Φλάμπουρα, στο Ψαθοτόπι και στο Κομμένο.

γ. Αναπαλαιώσεις: Προβλέπεται καταρχήν η αναπαλαίωση του Τελωνείου της Κόπραινας, που αποτελούσε παλιό λιμάνι της Άρτας και γίνονται συγκεκριμένες προτάσεις για το φορέα που θα λειτουργήσει το χώρο, για το τι πρέπει να περιλαμβάνει και για το ρόλο που μπορεί να έχει.

Προβλέπονται επίσης αναπαλαιώσεις εκκλησιών, καθώς και ανάδειξη και συντήρηση μνημείων.

δ. Χώροι υπαίθριας αναψυχής: Υποδεικνύονται περιοχές με καλή θέα, βόλτες με βάρκα και περίπατοι σε μονοπάτια και αγροτικούς δρόμους.

ε. Παραδοσιακές ασχολίες: Γίνεται παρουσίαση των παραδοσιακών ασχολιών που παραμένουν ζωντανές στην περιοχή, π.χ. ψάρεμα με βολκό, κατασκευή αυγοτάραχου, λειτουργία των καλαμωτών.

στ. Πολιτιστικές εκδηλώσεις λαογραφικού χαρακτήρα.

ζ. Σημάνσεις: Παρέχονται αναλυτικές οδηγίες για την οργάνωση και κατασκευή τους.

η. Παρατηρητήρια ορνιθοπανίδας: Δίνονται οι πρώτες οδηγίες για την κατασκευή τους.

(3) Διαδικασίες προβολής και προώθησης – χρηματοδότηση – χρονοδιάγραμμα

Εκπονήθηκε σχετικό Πρόγραμμα που αποτελεί εισαγωγικό κείμενο γενικού χαρακτήρα, όπου προσδιορίζονται οι βασικοί άξονες πάνω στους οποίους πρέπει να βασισθεί η στρατηγική προβολής και προώθηση του προγράμματος και προτείνονται κάποιες καινοτόμες ιδέες.

Αναφέρονται και αναλύονται συνοπτικά οι πιθανές δυνατότητες χρηματοδότησης του Προγράμματος.

Τέλος, παρουσιάζεται ένα ρεαλιστικό χρονοδιάγραμμα της πιθανής υλοποίησης του Προγράμματος Ανάπτυξης Εναλλακτικών μορφών Τουρισμού στην περιοχή του Βόρειου Αμβρακικού.

